

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Betlémy a betlémářství v Třešti jako faktor
sociokulturního rozvoje obce**

Bc. Adéla Novotná

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Adéla Novotná

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Betlémy a betlémářství v Třešti jako faktor sociokulturního rozvoje obce

Název anglicky

Nativity scenes and related activities in Třešť as a factors supporting municipality development

Cíle práce

Cílem práce je zjistit přínosy aktivit spojených s betlémy v obci Třešť z hlediska potenciálů jejího dalšího rozvoje, a to především v oblasti sociokulturní.

Metodika

Práce se nejprve bude ve své literární rešerši věnovat problematice místní kultury, kdy ukáže, jak odborná literatura pojednává o této kultuře z hlediska jejich odpadů na lokality (koncept kultury a místní kultury, koncept identity, modely rozvoje a místo sociokulturních potenciálů v nich, angažovanost místních lidí, sociální síť a sociální kapitál). Následně bude proveden průzkum mezi představiteli Třeště, a to formou standardizovaných řízených rozhovorů, který bude zjišťovat, jak a v čem vidí tito aktéři přínos betlémářských aktivit pro rozvoj Třeště. Poté bude provedeno dotazníkové šetření mezi všemi betlémáři v Třešti (není však pravděpodobná 100% návratnost). To bude potvrzovat nebo vyvracet zjištění z rozhovorů s vybranými reprezentanty města. Poslední fází výzkumu bude krátká anketa mezi místními obyvateli (příp. i návštěvníky), krátce zjišťující jejich pohled na přínosnost betlémářských aktivit. Na základě zjištění z výzkumu bude možné formulovat doporučení pro budoucnost betlémářství v Třešti.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

betlémařství, sociokulturní rozvoj obce

Doporučené zdroje informací

Bandarin, F. Why development needs culture. [online]. 2011 [cit. 2011-01-06]: Journal of cultural heritage management and sustainable development. Dostupné z:

<http://http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=20441266&volume=1&issue=1>

Betlémy – lidová a profesionální tvorba v průběhu staletí : sborník přednášek z betlemářského symposia k 20. výročí založení Československého sdružení přátel betlémů. 2012. Třebechovice pod Orebem:

Třebechovické muzeum betlémů ve spolupráci s Českým sdružením přátel betlémů,

Hudečková H., Ševčíková A. 2007. Obnova kulturního dědictví venkova České republiky s podporou regionální politiky. Agric. Econ. – Czech, 53: 505-512

Paasi, A. 2003. Region and place: Regional identity in question. Progress in Human Geography, 4/2003 [online]. Dostupné z: <http://phg.sagepub.com/content/27/4.toc>

Patočka, J., Heřmanová, E. 2008. Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví. Praha: ASPI.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2016

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 10. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 27. 02. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Betlémy a betlémářství v Třešti jako faktor sociokulturního rozvoje obce" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27.3.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu diplomové práce, doc. PhDr. Michalu Lošťákovi, Ph.D., za poskytnuté odborné rady a cenné připomínky při psaní této práce a za věnovaný čas. Dále bych ráda poděkovala všem betlémářům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a starostovi města Třeště Ing. Vladislavu Hynkovi a místostarostce Ing. Evě Požárové za uskutečněný rozhovor. Nakonec bych ráda poděkovala své rodině, která mě velmi podporovala při psaní této diplomové práce.

Betlémy a betlémářství v Třešti jako faktor sociokulturního rozvoje obce

Souhrn

Lokální a regionální kultura zachovává specifické kulturní tradice a je možným rozvojovým potenciálem lokality, a to nejen po ekonomické, ale zejména po sociokulturní stránce. Zásadní význam má lokální a regionální kultura k podněcování identifikace s územím a tím související participaci a angažovanost místních obyvatel.

Tato diplomová práce se zabývá lokální kulturou v obci Třešť, kde se více jak dvě století udržuje tradice betlémářství. Hlavními nositeli této tradice jsou místní betlémáři, kteří se sdružují ve spolku s názvem Spolek přátel betlémů v Třešti. Diplomová práce si klade za cíl zjistit přínosy aktivit spojených s betlémy v obci Třešť z hlediska potenciálů jejího dalšího rozvoje, a to především v oblasti sociokulturní.

Provedený empirický výzkum ukázal, že betlémy a betlémářství vytváří v Třešti řadu sociokulturních aktivit. Pro rozvoj těchto aktivit je největší hrozbou vysoký věk členů spolku. Proto autorka na konci práce uvádí doporučení, která by mohla napomoci udržení této tradice.

Klíčová slova: lokální kultura, identita, tradice, lokální aktér, kulturní kapitál, sociální kapitál, exogenní a endogenní rozvoj, sociokulturní rozvoj obce, betlémářství

Nativity scenes and related activities in Třešť as a factors supporting municipality development

Summary

Local and regional culture maintains specific cultural traditions and it is the possible developing potential of the locality not only from economic but mainly from sociocultural side. The fundamental importance of local and regional culture is the incitement to identification with an area that is connected with participation and involvement of local inhabitants.

This thesis occupies with local culture in Třešť where the tradition of Nativity scenes is maintained for more than two centuries. The main bearers of this tradition are local people making Nativity scenes who assemble in the society called The Society of friends of Nativity scenes in Třešť. The goal of the thesis is to find out the contribution of the activities connected with Nativity scenes in Třešť from the point of view of potential of its another development, mainly in sociocultural area.

The empirical research showed that Nativity scenes and related activities create a lot of sociocultural activities in Třešť. The old age of members of the society poses the biggest treat to the development of these activities. That is why the author enumerates the recommendations at the end of the thesis that could help to maintain this tradition.

Keywords: local culture, identity, tradition, local participant, cultural capital, social capital, exogenous and endogenous development, municipality development, Nativity scene tradition

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Kultura.....	14
3.1.1 Lokální kultura.....	16
3.1.2 Hmotné a nehmotné prvky lokální kultury	17
3.1.2.1 Hmotné prvky	17
3.1.2.2 Nehmotné prvky	18
3.1.3 Lokální a regionální identita	18
3.2 Aktéři lokální kultury	21
3.3 Lokální aktér a jeho kapitál.....	22
3.3.1 Kulturní kapitál	23
3.3.2 Sociální kapitál	24
3.4 Koncept rozvoje	27
3.4.1 Exogenní a endogenní přístup.....	27
3.4.2 Teorie regionálního rozvoje.....	28
3.4.3 Endogenní regionální rozvoj.....	30
4 Vlastní práce	32
4.1 Charakteristika města Třešť	32
4.2 Betlémy a betlémářství v Třešti	35
4.2.1 Původ betléma a historický vývoj betlémářství.....	35
4.2.2 Stavba a popis třešťského betléma.....	36
4.3 Spolek přátel betlémů v Třešti	38
4.3.1 Dřevořezání.....	40
4.3.2 Řezbářské kroužky.....	41
4.4 Sociokulturní přínos betlémů a betlémářství v Třešti	41
4.4.1 Prvek lokální kultury	41
4.4.2 Budovatel lokální identity.....	42
4.4.3 Tvůrce kulturního života.....	42
4.4.4 Vzdělávací prvek	43
4.4.5 Nástroj socializace a enkulturace.....	43
4.4.6 Generátor sociálního kapitálu	44
4.5 Výzkum	45

4.5.1	Výsledky dotazníkového šetření	46
4.5.1.1	Struktura sledovaného souboru	46
4.5.1.2	Betlémářství.....	47
4.5.1.3	Betlémská cesta	49
4.5.1.4	Finanční stránka.....	52
4.5.1.5	Budoucnost	53
4.5.1.6	Atraktivita.....	55
5	Zhodnocení výsledků a doporučení	57
6	Závěr.....	63
7	Seznam použitých zdrojů	66
8	Přílohy	70

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Model měření sociální kapitálu	25
Obrázek č. 2: Mapa kraje Vysočina.....	32

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Pohlaví	46
Tabulka č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání	47
Tabulka č. 3: Důvody stát se členem spolku betlémářů	47
Tabulka č. 4: Získání betlémářských znalostí a dovedností	48
Tabulka č. 5: Předávání betlémářských znalostí a dovedností	48
Tabulka č. 6: Vlastnictví betléma	49
Tabulka č. 7: Původ betléma.....	49
Tabulka č. 8: Stavění betléma o vánočních svátcích	50
Tabulka č. 9: Vystavování betléma v rámci Betlémské cesty	50
Tabulka č. 10: Důvody, které nemotivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty.....	51
Tabulka č. 11: Důvody, které motivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty.....	51
Tabulka č. 12: Pokladnička u betléma	52
Tabulka č. 13: Finanční podpora za vystavování betléma v rámci Betlémské cesty.....	53
Tabulka č. 14: Budoucnost betléma v rámci Betlémské cesty	53
Tabulka č. 15: Zapůjčení betléma jiné osobě	54
Tabulka č. 16: Prodej betléma	54
Tabulka č. 17: Třešť atraktivnější místo díky činnosti spolku betlémářů.....	55
Tabulka č. 18: Zápis Betlémské cesty do seznamu je výborná reklama a spolek díky tomu může získat peníze na další činnost	55

1 Úvod

Význam lokální a regionální kultury vstupuje do popředí zájmů jednak z hlediska zachování specifických kulturních tradic ve vztahu ke zděděným hodnotám materiálních i nemateriálních prvků kultury, ale i v souvislosti s využitím tohoto kulturního dědictví jako rozvojového potenciálu, a to nejen po ekonomické, ale i po sociokulturní stránce. Sociokulturní potenciál lokality je možným zdrojem rozvoje lokality. Takový zdroj může být podněcován lokálními aktéry, kteří působí v dané lokalitě, a jsou nositeli kulturního a sociálního kapitálu. Zásadní význam má lokální a regionální kultura v dnešní globalizované době, která sebou přináší řadu pozitivního, ale i negativního, v podobě ztráty identity k území, nízké participaci na veřejném životě a malé angažovanosti. Lokální a regionální kultura právě podněcuje identifikaci s územím a tím související participaci a angažovanost.

Lokální kulturou, kde působí významný lokální aktér je město Třešť ležící v kraji Vysočina. Město Třešť patří vedle Jihlavy a Třebíče k významným betlémářským oblastem nejen na Vysočině, ale i v celé České republice. Více jak dvě století se zde udržuje tradice betlémářství spočívající ve vyřezávání figurek, stavění betlémů, ale také jejich vystavování v jednotlivých třešťských domácnostech. Hlavními nositeli této tradice jsou místní betlémáři, kteří se sdružují ve spolku s názvem Spolek přátel betlémů v Třešti.

Cílem této diplomové práce je zjistit přínosy aktivit spojených s betlémy v obci Třešť z hlediska potenciálů jejího dalšího rozvoje, a to především v oblasti sociokulturní.

První část diplomové práce se zabývá teoretickými východisky k dané problematice. Jsou zde popsány pojmy kultura, lokální kultura a její dělení na hmotné a nehmotné prvky, lokální a regionální identita, kdo je lokální aktér a jakým kapitálem disponují. Na závěr je popsán vliv jednotlivých kapitálů na lokální rozvoj.

V druhé části diplomové práce je charakterizováno město Třešť. Dále je pro pochopení problematiky betlémářství v Třešti vysvětlen původ betléma, jeho historický vývoj a specifika třešťského betléma a betlémářství. V další kapitole je přiblížen Spolek přátel betlémů v Třešti, který je lokálním aktérem v Třešti. Poté je zde přiblížen sociokulturní přínos betlémů a betlémářství v Třešti. To vše předcházelo provedení výzkumu, který spočívá v dotazníkovém šetření mezi betlémáři, v rozhovoru s představiteli města Třešť a

v krátké anketě mezi místními obyvateli a návštěvníky. Poslední kapitola této části se věnuje zhodnocení výsledků výzkumu a formulaci doporučení pro budoucnost betlémářství v Třešti.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této diplomové práce je zjistit přínosy aktivit spojených s betlémy v obci Třešť z hlediska potenciálů jejího dalšího rozvoje, a to především v oblasti sociokulturní.

2.2 Metodika

Nejprve bylo provedeno shromáždění odborné literatury pojednávající o předmětné problematice a poté byla provedena její analýza. Na základě této analýzy byla vypracována literární rešerše, která přibližuje pojetí kultury, a to zejména lokální kultury, tvořené lokálními aktéry, kteří mají ve svém vlastnictví kulturní a sociální kapitál, který napomáhá v rozvoji lokality zejména v sociokulturní oblasti. Tato literární rešerše dala základ pro vypracování empirické části této diplomové práce. Před vlastním výzkumem bylo potřeba získat prvotní informace o zkoumané lokalitě a objektu. Pro získání potřebných základních informací bylo nejprve provedeno studium dokumentů (literatura o betlémářství v Třešti, internetové zdroje, články, výroční zprávy Spolku přátel betlémů v Třešti, písemné informace od předsedy Spolku přátel betlémů v Třešti, filmy apod.), doplněné vlastním pozorováním.

Samotný výzkum byl postaven na standardizovaném dotazníkovém šetření mezi členy Spolku přátel betlémů v Třešti, kteří jsou hlavními aktéry betlémářské činnosti v Třešti, a dále s osobami, které nejsou členy spolku betlémářů, avšak vykonávají betlémářskou činnost. Prvotně byl záměr provést výzkum pouze mezi členy Spolku přátel betlémů v Třešti, avšak z důvodu malé návratnosti bylo přistoupeno i k oslovení dalších výše zmiňovaných osob. Pro tuto diplomovou práci budou všechny tyto osoby nazývány betlémáři. Dotazníkové šetření patří podle Majerové a Majera (2007, s. 88 - 92) mezi kvantitativní metody výzkumu, které má řadu výhod (např. úspora času, záruka anonymity respondenta, standardizovaná formulace otázek), ale i nevýhod (např. možné zkreslení vzorku, nezodpovězené otázky, nízká návratnost, nespontánnost odpovědi).

Následně byl proveden semistandardizovaný rozhovor s představiteli města Třešť, který zjišťoval, jak a v čem vidí přínos betlémářských aktivit pro rozvoj Třeště.

Semistandardizovaným rozhovorem lze získat celou řadu dalších významných informací nad rámec připravených otázek, lze pozorovat nonverbální chování, získá se spontánní odpověď a odpovídat může pouze respondent. Nevýhodou této výzkumné techniky je časová náročnost, nedostatek anonymity a složitější dostupnost respondentů (Majerová a Majer, 2007, s. 112 - 115).

Poslední fází výzkumu byla krátká anketa mezi místními obyvateli a několika návštěvníky Třeště, která zjišťovala jejich pohled na přínos betlé mářských aktivit.

3 Teoretická východiska

3.1 Kultura

Pojem kultura je odvozen z latinského cultura, cultus, colere. Podle Soukupa byl pojem původně spojován s obděláváním zemědělské půdy. Už v době před 50. lety př. n. l. dal pojmu kultura nový rozměr římský filozof Marcus Tullius Cicero, kdy nazval filozofii „kulturou ducha“ („cultura animi autem philosophia est“). Tím dal základ pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti (Soukup, 2004, s. 13). Teprve od 16. století se používá pojem kultura pro označení vybraných lidských činností, zejména uměleckých.

V užším smyslu slova je kultura souhrn všeho, co se týká oblasti umění, bydlení, odívání, zábavy apod. V širším smyslu slova je kultura souhrn všech materiálních a duchovních hodnot, které jsou výsledkem společensko-historické pracovní činnosti lidstva (Trojan, Mráz, 1996, s. 108).

Podle Giddense (1999, s. 32) kulturu tvoří hodnoty, k nimž se lidé hlásí, normy, které dodržují, a hmotné statky, které vytvářejí. Bez společnosti nemůže existovat kultura a žádná společnost nemůže existovat bez kultury. Bez kultury by lidé nebyli lidmi v obvyklém slova smyslu. Kultura je také: *„model myšlení nekonečně kopírovaný a vytrvale obnovovaný, s pomocí kterého lidé komunikují, učí se a utvářejí své životní postoje, či jako systém sociálních vazeb a vztahů“* (Goodalla, 1987 in Zemánek, 2003, s. 125). Podle Bandarina, Hosagrahara a Francese (2011, s. 16 - 19) má každý právo a zároveň povinnost rozvíjet svou kulturu. Každá kultura má svou hodnotu, kterou je potřeba respektovat a zachovávat ji jako součást lidského dědictví. Kulturu je potřeba chápat nejen jako základ hospodářského růstu, ale také jako intelektuální, emocionální, morální a duchovní existenci. Vztah kultury a rozvoje je vysoce synergický. Kultura udržuje rozvoj, rozvoj podporuje kulturu, a to vede k dalšímu rozvoji.

Podle Hubáčka a kol. (2015, s. 40) lze kulturu v globálním pojetí chápat jako: *„časoprostorový izolát, jenž se může stát předmětem vědeckého výzkumu. Chápe se jako integrovaný systém, jenž zahrnuje domény a subsystemy, jako jsou kupříkladu příbuzenství, ekonomika, substitute, náboženství aj., jež se nacházejí ve vzájemných funkčních vztazích. Jako celek se kultura chápe jako nadbiologický prostředek adaptace.“*

Kultura jako taková přestává být považována za přepych, ale stává se prostředkem nezbytného soužití lidí, a to prostředkem ve více vyzněních. Prvním z nich je, že kultura je možným zdrojem i nástrojem sociální konformity. Druhou souvislostí je, že kultura je potřebným faktorem opodstatňujícím smysl a význam bytí. Kulturní život v sobě skrývá nenahraditelné a vzácné zdroje vnímání sociálního světa, sociálního prostoru a symbolické moci. Kultura je velkým socializátorem. Účast na kultuře je významným ukazatelem sociokulturního potenciálu společnosti i indikátorem jeho využití (Matějů a Žák, 2001, s. 34).

Kulturu lze dělit na materiální a nemateriální (více v další kapitole 1.2). Další z možných klasifikací kultury je na kulturu lidovou a populární. Typickým nositelem lidové kultury je malá, soudržná, konzervativní a často izolovaná rasově i zvykově homogenní skupina se silnou rodinnou strukturou a rozvinutými rituály. Oproti tomu populární kultura je reprezentována velkou, heterogenní, neustále se měnící a často vysoce individualistickou skupinou s neosobními vztahy. Populární kultura ve vyspělých zemích silně ovlivňuje či dokonce vytlačuje původní lidovou kulturu (Zemánek, 2003, s. 125).

V případě lidové kultury lze z chronologického hlediska hovořit jednak o tradiční lidové kultuře, kterou se označuje kultura 18. století do poloviny 19. století, jednak i o soudobé lidové kultuře, a to v podobě výtvorů profesionálních i neprofesionálních umělců. Projevy lidové kultury jsou významnými prvky historické paměti každé lokality, uchovávají se z generace na generace a přenášejí se místně (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 27). Podle Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR na léta 2016 – 2020 (Ministerstvo kultury, 2016, s. 12) se tradiční lidovou kulturou rozumí: zkušenosti, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společenství, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého nemateriálního kulturního dědictví. Toto dědictví předávají z generace na generaci, je společenstvími a skupinami lidí neustále přetvářeno v závislosti na jejich prostředí, na jejich interakci s přírodou a na jejich historii, je znakem jejich identity a kontinuity, podporuje úctu ke kulturní rozmanitosti a lidské tvořivosti s přihlédnutím k historickým vlivům a tradicím jiných národností historicky sídlících a dlouhodobě ovlivňujících kulturu na českém území.

Jak prvky kultury lidové, tak populární, materiální i nemateriální lze nalézt v lokální kultuře.

3.1.1 Lokální kultura

Obecně lze lokální kulturu definovat jako stav kultury a jejích složek v prostorově omezeném rámci a čase. Rozpoznávacím znakem lokální kultury má být její vázanost k danému místu, ale i její historické souvislosti. V užším slova smyslu je lokální kulturou specifikace kulturního života určitého území (Zemánek, 2003, s. 126).

Podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 63) lze lokální kulturu označit jako „*specifickou subkulturu relativně malých územních společenství*“, která je tvořena materiálními i nemateriálními prvky kultury, folklórem, zvyklostmi nebo kombinací prvků lidové i populární kultury.

Pokud je kultura definována jako „*časově a prostorově konkrétní, definovatelný a odlišitelný systém*“, tím spíše hovoří-li se o lokální kultuře, předpokládá se nejen její odlišitelnost od jiných lokálních kultur, ale zejména i její vztah k určité lokalitě. S tím se váže problematika pojetí pojmu kulturní region, jakožto regionu s výskytem konkrétních specifických kulturních prvků a jevů (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 113).

Patočka a Heřmanová (2008, s. 114) problematiku pojetí kulturního regionu shrnují do tří koncepcí. První koncepcí je *koncepte vnitřního homogenního* (stejnorodého) celku, která předpokládá vnitřní strukturální podobnost a současně i významnou odlišnost od okolního prostředí. Druhá koncepce je *koncepte heterogenního* (komplexního, nodálního) regionu pro níž je charakteristická socioekonomická a přírodní různorodost a existence minimálně jednoho jádra s výraznou územní koncentrací základních funkcí každého regionu. Obě předchozí koncepce obsahuje *sociologické pojetí regionu*, které se nejvíce podobá modelu regionu kulturního. Sociologicky chápaný region by měl splňovat tyto charakteristiky (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 114):

- *relativní vnitřní sociokulturní homogenita obyvatelstva*, která je odlišuje od obyvatel okolní lokality (charakteristická vzdělanost, stereotypní chování, stejné hodnotové preference, názory a postoje apod.);

- *vnitřní integrita*, tj. vnitřní provázanost sociálních subjektů (jedinců či sociálních skupin) nejrůznějšími vazbami (např. rodinnými, přátelskými, sousedskými, pracovními, aj.). Tyto sociální vazby neboli sociální sítě, jsou silnější a četnější v rámci lokality, než mimo ni;
- *pocit lokální identity*, tzn. pocit sounáležitosti s určitým lokálním společenstvím a danou lokalitou;
- *nodalita*, tj. existence hlavního centra (nodu), jakožto místo střetávání se, a území, z něhož se mohou šířit nejrůznější sociální a kulturní inovace.

Z terénních i teoretických poznatků (Zemánek, 2003, s. 146) vyplývá několik následující zjištění. Prvním zjištěním je, že venkovské prostředí lépe uchovává většinu prvků lokální kultury, než jak je tomu v prostředí městském. Dále nelze potvrdit přímou úměru mezi kvalitou kulturních charakteristik a ekonomickou situací lokality, přestože tento vztah se na pestrosti a intenzitě kulturních projevů bezesporu silně odráží. Klíčový faktor, který předurčuje povahu lokální kultury, je dějinný vývoj, historické souvislosti, stupeň religiozity či národnostní poměry.

3.1.2 Hmotné a nehmotné prvky lokální kultury

Lokální kulturu lze rozlišovat v teoretické rovině na hmotnou (materiální) a nehmotnou (nemateriální). V praktické rovině se však velmi často můžeme setkat s tím, že nelze jednoznačně oddělit hmotnou část určitého kulturního jevu od jeho nehmotné části a naopak. Hmotné a nehmotné prvky se navzájem prolínají a ovlivňují (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 66).

3.1.2.1 Hmotné prvky

Patočka a Heřmanová (2008, s. 66) hmotné prvky lokální kultury dělí na dvě skupiny. Do první skupiny řadí stavební kulturní památky, tj. lidová architektura, sakrální památky, funerální památky, feudální architektura, technické a vojenské památky. Do druhé skupiny přiřazují umělecké, uměleckořemeslné a ostatní drobné památky, drobné artefakty, kulturní krajinu, historické zahrady a parky, archeologické památky, genofond flóry a fauny. Za hmotný prvek lokální kultury, nikoli však zpravidla významu památky, považují i kulturní infrastrukturu, kulturní organizaci či instituce a jejich materiální zázemí, které slouží místním obyvatelům zejména pro jejich kulturní aktivity.

Výše popsané rozlišení popírá Zemánek (2003, s. 126), který tvrdí, že „čistě materiální složka kultury neexistuje vůbec. Odpojíme-li totiž určitý artefakt od jeho kulturních souvislostí, zůstane z něj nepříliš užitečný předmět nejasného významu. I natolik hmotný projev místní kultury, jakým je např. lidová architektura, by nevznikl bez tradičních zvyklostí generačně předávaných, bez duchovních (tedy nehmotných) vlivů doby a místa“.

3.1.2.2 Nehmotné prvky

„Ryze nemateriálních, neviditelných složek kultury proto není mnoho. Jedná se vesměs o ústně předávané dědictví (pohádky, pověsti, pověry, říkanky, pranostiky, písně, krajová nářečí apod.), specifické chování a názory předávané výchovou (sociální normy, náboženství, částečně politická orientace atd.).“ (Zemánek, 2003, s. 126)

Patočka a Heřmanová (2008, s. 79) za nehmotné prvky lokální kultury považují převažující způsob života, náboženský a spolkový život, tradiční zvyky a oslavy a ostatní nemateriální složky lokální kultury. Tato diplomová práce se bude dále věnovat pouze spolkovému životu a tradičním zvykům a oslavám.

Náboženský život v lokalitách obecně postrádá tehdejší intenzitu, která je dána historickými tradicemi, kulturním přenosem hodnot z generace na generaci a mírou sekularizace místních obyvatel. V lokalitách, kde náboženský život vymizel, může být jeho náhradou právě spolkový život, působící jako sjednocující prvek obyvatel a mnoha případech oživuje řadu místních tradic, zvyků a oslav. „*Dodržování tradičních zvyků a oslav odráží jak míru tradicionalisty rezidentů, tak i míru jejich lokální či regionální identifikace a zakotvenosti v území.*“ Řada tradic, zvyků a oslav dosud plní velmi významnou sociální funkci (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 80). Spolkový život má nezanedbatelný podíl na trávení volného času obyvatel. Spolky svou činností často překračují rámec svého původního poslání a mnohdy sehrávají klíčovou roli v znovuoživení lokální kultury (Zemánek, 2003, s. 126).

3.1.3 Lokální a regionální identita

Pojem identita vychází z latinského *identicus* znamenající totožný, stejný. Psychologicko-sociologický pohled na identitu podle Kosteckého a Nedomové (1996, s. 7 in Heřmanová a Chromý, 2009, s. 108) je: „*Slovo identita ve spojení s názory a pocity člověka vyjadřuje jednak shodnost, jednotu, harmonii, nezaměnitelnost, konstantnost, nerozpornost a*

nekontrastnost osobnosti, jednak přijetí motivů, aspirací, hodnot a ideálů od jiných lidí, ztotožnění se s nimi. Její součástí je také poznání sebe sama v jiných zároveň s poznáním odlišností jiných skupin lidí.“

Do podstaty každé identity se promítá prostor, resp. území, lokalita. *„Regionálně odlišné podmínky života společně s regionálními rozdíly v sociálních strukturách obyvatelstva způsobují vznik specifického regionálního sociálního „mikroklimatu“ a vznik odlišných regionálních mentalit. Důsledkem je pak územně specifický proces socializace mající podobu osvojování si relativně odlišných hodnot, preferencí, životního stylu a strategií, odlišných sociálních kulturních norem, odlišných tradic. V rámci takového územně modifikovaného socializačního procesu se postupně upřesňuje představa „vlastní“ či „pocitově přivlastněného“ regionu a vytváří se tak pocit příslušnosti k určitému území, pocit domova či „rodné hroudy“ tj. pocit regionální identity.“* (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 114).

Regionální identitu Balek (in Koutský, 2012, s. 71 – 72) definuje ze dvou pohledů, a to jako:

- *kolektivní - zakořeněnou identitu, vyznačující se příslušností k určité územní pospolitosti, která je tvořena společnou minulostí a*
- *subjektivní - konstruovanou identitu, která je individuální a založena na internalizaci vazeb na okolí. Nejde o stabilní identitu, ale o neustále se proměňující entitu obměňovanou, restrukturovanou a přebudovanou. Při tvorbě této identity nehraje roli minulost, ale současnost, která je konstruovaná zejména budoucností.*

Lokální a regionální identitu, individuální i skupinovou, lze také chápat jako *„vnitřní pocit příslušnosti k určitému územnímu společenství lidí i k území samotnému“*. Jde tedy o pocitový vztah jednotlivce či skupiny obyvatel k přírodnímu, sociálnímu i politickému prostoru, který je jím nebo jimi obýván (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 122). Paasi (2003, s. 476) definuje identitu jako sociální proces, který se neustále vyvíjí a mění. Tento proces je konfrontován ostatními sociálními aktéry, kterými jsou ostatní obyvatelé, instituce, přátelské/nepřátelské skupiny, veřejná mínění a média. Regionální identita by měla být chápána jako harmonie mezi kolektivní a individuální rovinou identity.

Paasi (1986, 2001 in Heřmanová, Chromý, 2009, s. 113) zdůrazňuje, že regionální identita nemůže být omezována na pouhé regionální vědomí obyvatel, ale region také získává určitou identitu – tzv. identitu regionu. Je třeba rozlišovat mezi regionální identitou ve smyslu regionálního vědomí obyvatele a regionální identitou ve smyslu identity regionu. Identitu regionu lze chápat jako obraz regionu, který si v myslích utvářejí nejen jeho obyvatelé regionu, ale i lidé žijící mimo region.

Lokální a regionální identita vzniká procesem zvaným *lokální a regionální identifikace*, neboli ztotožnění se. Tento proces může být urychlen, posílen nebo naopak oslaben řadou faktorů, např. dlouhodobost a kontinuita pobytu v dané lokalitě nebo regionu, existence nebo neexistence významného objektu či jevu, jedinečnosti a osobitost prostředí apod. Podstatnou složkou lokální a regionální identity bývá pocit „kmenové“ příslušnosti, přirozený vztah k předkům a pocit odlišení se od ostatních lidí, pocit „lokální hrdosti“ (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 122). *„Identitu (ztotožnění) utváří identifikace (instituce formálního a neformálního charakteru), přičemž identifikace ovlivňuje postavení a vymezení hodnoceného objektu nebo subjektu vůči ostatním celkům. Regionální identitu již nelze chápat pouze tradičně jako sebezaražení se do určitého místního společenství, ale jde o vazbu k místu života, která nemusí mít nutně interpersonální charakter. Identifikace s určitým prostředím, pocit domova, nemusí být vázán nutně na prožitou minulost, ale vztahuje se k současným podmínkám života a jejich interpretaci z hlediska budoucnosti. Vazba k místu života nezaniká, ale mění se faktory jejího vytváření, její formy i dopady.“* (Koutský, 2012, s. 71). Motivy k regionální identitě lze nalézt v mnoha prvcích: přírodě, krajině, stavbách, kultuře, etnickém původu, dialektu, ekonomickém úspěchu či recesi, periférie/centrum, stereotypních představách o lidech a společnosti, dějinách a rozdílných argumentech lidí (Paasi, 2003, s. 477).

Problémem hodnocení dopadů regionální identity z hlediska rozvoje regionů tkví v tom, že tento pojem je vymezen různě a často rozporně. Postmoderní kontext preferuje absenci přesně vymezené identity, neboť čím neurčitěji je identita definována, tím lépe pro toho, kdo jejím nositelem (Bauman in Koutský, 2012, s. 71).

3.2 Aktéři lokální kultury

Žádná kultura, natož lokální kultura nevzniká direktivně shora (Zemánek, 2003, s. 132). Na druhou stranu Patočka a Heřmanová (2008, s. 83) tvrdí, že žádné kulturní jevy ani subjekty na lokální úrovni neexistují sami o sobě, ale jsou více či méně ovlivňovány společenskou, politickou i ekonomickou situací územně nadřazeného celku. Podle Zemánka (2003, s. 137) jsou jedním z předpokladů kulturního života historické danosti a hmotné podmínky pro místní kulturu. Důležitějším faktorem je však lidský prvek, kdy aktivita místních obyvatel může výchozí nevýhodné podmínky vyrovnat, překrýt či dokonce znásobit. Předpokladem je však velikost lidské potřeby kultury, schopnosti kulturu aktivně vytvářet, a ne ji pouze konzumovat. Obojí úzce souvisí s klimatem ve společnosti, které je možné z lokální úrovně ovlivnit jen z části. Podoba lokální kultury je tedy závislá na kvalitě sociálního prostředí dané lokality. To se promítá jednak do celkové kvality života obyvatel a také do počtu a působení jednotlivých aktérů v oblasti podpory a tvorby lokální kultury.

Aktérem lokální kultury (Patočka a Heřmanová, 2008, s. 83) mohou být nejen samotní obyvatelé lokality, tak jejich nejrůznější sdružení, rekreatanti (chataři a chalupáři), místní umělci, významní solitéři¹, příslušníci lokálních elit, instituce veřejné správy, neziskové organizace aj. Nejvýznamnější oblastí činnosti aktérů lokální kultury je spontánní spolková činnost, která vychází z vnitřní potřeby seberealizace, ze sdílení společných zájmů a často i z lokálního patriotismu obyvatel. Ze sociologických výzkumů vyplývá, že mezi typické lokální aktéry patří zájmové organizace (např. svaz zahrádkářů, myslivců, chovatelů, včelařů) a také např. místní tělovýchovná jednota, modeláři, kynologové apod. K podobě lokální kultury přispívají i místní organizace politických stran nebo církev. Jedním z tradičně nejaktivnějších lokálních aktérů bývá sdružení místních dobrovolných hasičů. Podle provedené analýzy v Kúsově (2013, s. 379 – 384), jsou nejčastějšími spolky ty, které se věnují sportovní a rekreační činnosti, kultuře či poskytují zábavu pro děti. Nejvýznamnějším typem spolku jsou dobrovolní hasiči, kteří se vyskytují v 85 % obcích. V menších obcích jsou často jediný spolek a jejich prostory jsou mnohdy jediným místem k setkávání místních obyvatel.

¹ Solitér = osoba a osobnosti, které jsou schopny do značné míry ovlivnit chování a smýšlení ostatních lidí lokálního společenství „vyprovokovat“ je k určité aktivitě, nadchnout je pro určitý společný cíl či zájem.

Angažovanost na veřejném životě je ovlivňována začleněním do sítě sociálních vztahů a postoje k různým sociálním skupinám (Hubáček, Opletalová a Matějů, 2009, s. 73).

„Sociální soudržnost je jednou ze základních charakteristik sociálního prostředí města. Klíčovými parametry sociální soudržnosti jsou míra ztotožnění jednotlivců s městem (chápané jako jejich subjektivní, sociálně zakotvený a emocionálně podbarvený vztah k fyzickému a sociálnímu prostředí města), jejich začlenění do sítě existujících sociálních vztahů ve městě (projevující se nejzřetelněji ve formě sociálního kapitálu) a vztahy mezi jednotlivými sociálními skupinami a subkulturami.“ (Hubáček, Opletalová a Matějů, 2009, s. 73)

3.3 Lokální aktér a jeho kapitál

Lokální aktér disponuje jak hmotným (fyzickým) kapitálem, tak nehmotným (nehmatatelným) kapitálem. Pro pochopení této problematiky je potřeba si nejprve vymezit jednotlivé druhy kapitálu.

Ekonomie kapitál definuje jako hodnotu, která je schopna zhodnocení, tj. přináší vlastníkovvi výnos v podobě zisku nebo úroku. Kapitál může být v podobě fyzického kapitálu (stroje, zařízení, budovy, aj.) a v podobě finančního kapitálu (volné peněžní prostředky a další aktiva). Kapitál je tedy investicí, která umožňuje zvýšení či udržení zisků do budoucna. Obecné znaky kapitálu v ekonomickém pojetí jsou: orientace na budoucnost, produktivnost, element času, nutnost údržby a vzácnost (Veselý, 2006, s. 5 - 6).

Tradičně se ekonomie zaměřovala na zvyšování investic do fyzického kapitálu. V 60. letech 20. století se začalo uvažovat o investicích do vzdělání a formulovala se teorie lidského kapitálu. A v 70. – 80. letech začali termín kapitál používat sociologové a formulovali teorie kulturního, sociálního a dalších kapitálů. Podle Veselého (2006, s. 9) je možné a účelné rozlišovat tyto druhy kapitálů:

- přírodní (přírodní zdroje),
- fyzický (materiální a výrobní prostředky),
- finanční (dostupné finanční prostředky),
- sociální (společenské sítě mezi lidmi, vzájemná důvěra a porozumění mezi nimi),

- lidský (znalosti a poznávací i výkonové dovednosti),
- kulturní (materiální produkty, které nelze bezprostředně využít pro výrobu komodit a služeb)².

Rozšíření pojmu kapitál mimo oblast ekonomie má svá pro i proti. Na jednu stranu přichází žádoucí dialog mezi ekonomy a sociology, na stranu druhou dochází k pojmovému zmatku a kritice.

Jak již bylo výše zmíněno, lokální aktér je vlastníkem hmotného i nehmotného kapitálu. Z hlediska podstaty této práce bude dále rozebrán pouze kapitál kulturní a kapitál sociální.

3.3.1 Kulturní kapitál

Jak bylo výše uvedeno, je kulturní kapitál jedním z druhů kapitálu. Podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 51) je kulturní kapitál: „*suma znalostí a dovedností, která do značné míry vyplývá z kulturní kvality prostředí, v němž jedinec vyrůstá.*“ Jedná se o souhrn vědomostí a dovedností, rodinný původ a status rodiny, sociální inteligenci, kulturní rozhled apod. Podle Bourdieua se rozlišují tři základní složky kulturního kapitálu: složka inkorporovaná (dovednosti a schopnosti, jež si jedinec osvojuje v průběhu socializace, pod vlivem rodinného prostředí); složka objektivní (knihy, umělecké předměty, vědecké zkoumání, aj.) a složku institucionalizovanou (akademické tituly či doklady o dosaženém vzdělání).

„*Kulturní kapitál představuje získané předpoklady individua nebo skupiny k dosažení určitého sociálního statusu, vázaného na charakter a úroveň enkulturace i socializace.*“ Patří sem jak investice, kterými jedinec zhodnocuje své vzdělání a znalosti, tak investice, které jsou do něj vloženy jinými subjekty, zpravidla rodinou. Je to proces, kterým se přenášejí hodnoty, normy, ideje a vzorce chování, ale také schopnosti a znalosti předávané z generace na generaci v rámci rodiny, blízkého okolí nebo školy (Hubáček, 2015, s. 56).

² Za kulturní kapitál jsou považovány pouze neživotné objekty, přibližně to co Bourdieu označuje za objektivní složku kulturního kapitálu. Bourdieho pojetí kulturního kapitálu (viz. kapitola 2.3.1) se úzce překrývá s pojmem lidského kapitálu, proto jej Veselý takto omezil. Pro tuto diplomovou práci však bude spíše využíván kulturní kapitál podle Bourdieua.

3.3.2 Sociální kapitál

Další kapitál, který bude v rámci této diplomové práce vysvětlen, je sociální kapitál. V odborné literatuře se pojem sociální kapitál začal objevovat v 80. letech 20. století, a to zejména v sociologii. Vzhledem k širokému uplatnění konceptu sociálního kapitálu v řadě vědních disciplín, existuje celá řada jeho definicí. Jeho definování je nejčastěji spojováno s autory Bourdieu (1986), Coleman (1988) a Putnam (1993), kteří jsou považováni za zakladatele moderního konceptu sociálního kapitálu (Pileček, 2010, s. 65).

Podle Bourdieua (1986, s. 51) je sociální kapitál „*suma aktuálních nebo potencionálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněnými*“. V jeho pojetí je sociální kapitál produktem samotného aktéra či skupinou aktérů, kteří ho musí aktivně používat: „*Množství sociálního kapitálu vlastněné daným aktérem tak závisí na velikosti sítě, kterou je schopen efektivně mobilizovat, a na objemu kapitálu (ekonomického, kulturního nebo symbolického) vlastněného těmi, se kterými je spojen.*“ (Bourdieu, 1986, s. 249).

Bourdieuův výklad je převážně individualistický. Důraz je kladen zejména na hodnotu sociálního kapitálu pro privilegované aktéry (jedince, rodiny, třídy), kteří prostřednictvím svých známostí a konexí s jinými aktéry, nositeli ostatních forem kapitálu, budují svou statusovou pozici, obzvlášť když jim chybí ekonomický a kulturní kapitál. Naproti tomu Coleman považuje sociální kapitál za nástroj k pochopení kolektivního jednání, kdy lidé v době potřeby mají tendence spolupracovat namísto konkurování si. Teprve Putnam rozšířil Colemanův přístup týkající se rodiny a užší komunity (normy, sítě, důvěra) na širší region. Jeho pojetí obsahuje aspekty strukturální (vazby, sítě), tak kulturní (závazky, normy a hodnoty). Sociální kapitál v tomto pojetí snižuje transakční náklady, vytváří blaho a přispívá k soudržnosti (Šubrt, 2008, s. 334).

Podle Colemana (1988, s. 98) je sociální kapitál definován svou funkcí. Není to jediná entita, ale celá řada různých entit, které mají společné dvě charakteristiky: všechny se skládají z některých aspektů sociální struktury a usnadňují určité činnosti aktérů, kteří jsou součástí struktury.“

Protikladem Bourdieua chápání sociálního kapitálu je pojetí Putnama (1993, s. 167), kdy za sociální kapitál považuje „*rysy sociální organizace jako jsou důvěra, normy a sítě, které*

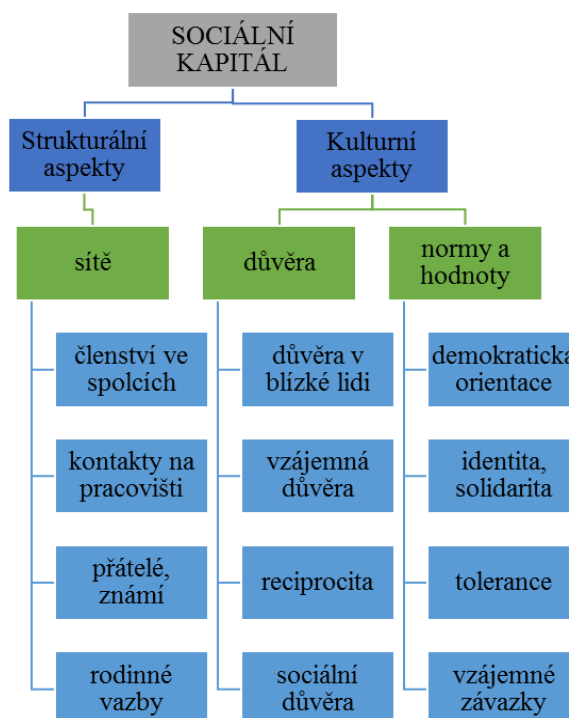
mohou zlepšit efektivitu fungování společnosti usnadňováním koordinovaných akcí.“ Právě toto pojetí sociálního kapitálu se začalo využívat k vysvětlení a vyřešení řady problémů na místní i národní úrovni (Veselý, 2006, s. 14).

Sociální kapitál podle definice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoje (OECD) je tvořen sítěmi, sdílenými normami, hodnotami a způsobem chápání, jež usnadňuje kooperaci uvnitř skupin a mezi skupinami (Majerová, 2011, str. 13).

Jak je výše uvedeno, existuje celá řada definic, které jsou svým charakterem dost různorodé. Nicméně řada autorů (Côté 2001, Schuller 2001, Halpern 2005) se shodují, že společnými znaky většiny definic jsou tyto hlediska – *sociální sítě, normy, hodnoty a důvěra*. Koncept sociálního kapitálu je také velmi kritizován zejména pro svou různorodost definování, široké spektrum sociálních aspektů a problematické měření (Pileček, 2010, s. 65).

Asi jedno z nejpoužívanějších metod měření sociálního kapitálu je podle J. van Detha, kdy sleduje tři oblasti, v nichž se měří sociální kapitál nejčastěji. Tyto oblasti a jejich vzájemný vztah zobrazuje obrázek č.1.

Obrázek č. 1: Model měření sociální kapitálu

Zdroj: van Deth in Hubáček (2016, s. 53), upraveno

Výše uvedený obrázek uvádí tři stěžejní oblasti, v nichž probíhá nejčastěji měření sociální kapitálu. Síť představují aspekt, důvěra a normy jsou spjaté s kulturním hlediskem.

Pro vytváření sociálního kapitálu mají význam různá volnočasová sdružení a dobrovolná spolková činnost, ve kterých dochází ke vzniku nových kontaktů a k předávání znalostí a zkušeností. Významná je také spolupráce a snaha k dosažení společného cíle, která vede k sounáležitosti s dalšími členy sítě. Nejvýznamnějšími aktivitami jsou činnosti, které motivují k rozvoji místní komunity nebo přispívají k dalšímu setkávání obyvatel tím, že vytvářejí volnočasové aktivity pro ostatní (Kůsová, 2013, s. 373).

Význam sdružení pro tvorbu sociálního kapitálu nejvíce zdůrazňuje Putnam (in Kůsová, 2013, s. 373), který sdružení považuje za „*generátory sociálního kapitálu přispívající k socializaci občanské angažovanosti. V rámci spolků vznikající hodnoty v podobě důvěry a reciprocity jsou následně ve formě norem přenášeny dále do společnosti.*“ Kromě toho umožňují podle Roberta (in Kůsová, 2013, s. 374) setkávání osob odlišného sociálního postavení i profesí, což vytváří společenské klima vhodné pro šíření znalostí, zkušeností a tvorbu inovací. „*Spolky mohou představovat potenciál pro tvorbu generalizované důvěry, zlepšení atmosféry a zprostředkovaně i ekonomické prosperity. Není ale přitom nutné na ně pohlížet jen jako na generátory těchto jevů. Již jejich samotná existence, fungování a participace lidí v nich může být považována za ukazatel kvality života jednotlivců či indikátor fungování místní komunity.*“ (Kůsová, 2013, s. 374).

Spolková činnost byla velmi poznamenána socialistickým režimem, kdy byla často využívána k politické agitaci. Některé doposud dobrovolné činnosti se staly povinné a mnoho tradičních sdružení, jako dobrovolní hasiči či sportovní kluby, byla centralizována či zrušena (např. Sokol). Pravděpodobně z těchto důvodů zůstává v lidech určitá nedůvěra v některé typy sdružení. Většina současných sdružení se věnuje aktivitám ohledně volného času, a i jejich členové je primárně považují za volnočasovou aktivitu, méně tak motivem veřejného dobra (Kůsová, 2013, s. 375).

Otázky vlivu sociálního kapitálu na územní rozvoj lze nalézt zejména v pracích Granovettra. Podle Granovettra (in Blažek a Uhlíř, 2002, s. 187) představuje míra důvěry jednu z nejdůležitějších charakteristik organizace ekonomiky. Žádoucí je vysoká míra vzájemné důvěry, které bude dosaženo opakovanými úspěšnými interakcemi mezi aktéry. Každý aktér je zapojen do sítí kontaktů („networks“), ve kterých existuje různá kvalita a

míra důvěry vytvářející kontext, ve kterém se odehrávají ekonomické transakce. Tito aktéři jsou určitým způsobem zapojeni do těchto sítí, jsou zakořenění („embedded“). Kvalita těchto sítí vytváří odlišné předpoklady pro jejich rozvoj (více kapitola 3.4.2).

Sociální kapitál propojuje jednotlivé lokální aktéry s jejich ekonomickým, lidským, a kulturním kapitálem v rámci sociálních skupin a sítí a umožňuje jim v různé míře využívat zdroje, jimiž disponují další aktéři ve skupině. Propojení lokálních aktérů a zdrojů dává lokalitám větší pravděpodobnost dosáhnout vyšší vyspělosti a zejména schopnost vyrovnat se s případnými nepříznivými vnějšími vlivy. Zakotvený sociální kapitál vytváří v lokalitě specifickou konkurenční výhodu, která je považována za významný faktor lokálního a regionálního rozvoje (Majerová, Kostecký, Sýkora, 2011, s. 78).

3.4 Koncept rozvoje

Při posuzování vlivu jednotlivých typů kapitálu na lokální rozvoj, je potřeba teoreticky vymezit regionální rozvoj. Problematice regionálního rozvoje je v České republice věnována větší pozornost až od druhé poloviny 90. let 20. století, avšak ve státech západní Evropy má regionální výzkum značnou tradici. Teorií regionálního rozvoje je značný počet a ve většině případů nepracují na stejných principech. Z hlediska podstaty mé diplomové práce rozliším dva základní přístupy pro řešení problematiky regionálního rozvoje, a to přístup exogenní a endogenní.

3.4.1 Exogenní a endogenní přístup

Po druhé světové válce byl regionální politikou kladen důraz zejména na exogenní přístup. U exogenních modelů je možný rozvoj spatřován z prostředí „zvenku“ lokality a také „shora“. Exogenní přístup regionálního rozvoje má své specifické znaky, a to: hlavním řídicím místem je centrum; způsob řízení regionálního rozvoje je centralistický; hlavní zdroje regionálního rozvoje jsou závislé na vnějších zásazích ekonomického charakteru a na technických inovacích; hospodářský potenciál regionů lze spatřovat v aglomeračních úsporách (tzv. externí úspory) a úsporách pracovních nákladů; hlavními subjekty rozvoje jsou velké firmy, které určují podmínky v dané lokalitě; investuje se zejména do technicko-ekonomických oblastí a hlavním efektem exogenního rozvoje je optimální výběr lokalizace výrobních faktorů z hlediska firmy (Hudečková, Lošťák a Ševčíková, 2009, s. 84).

V 80. letech 20. století se ukázalo, že je exogenní přístup nedostačující pro trvalou udržitelnost lokalit, a proto se již od 70. let 20. století začal prosazovat endogenní přístup, který zdůrazňuje iniciativu „zdola“ a „zevnitř“, neboť lokalita disponuje místními zdroji, které by měla využít pro vlastní rozvoj. To zdůrazňuje i Jehle (1998, s. 12): „*Region může podporovat svůj vlastní pokrok jedině tehdy, vezme-li při plánování územního rozvoje v úvahu místní podmínky*“. Podle Hudečkové, Lošťáka a Ševčíkové (2009, s. 84) je pro endogenní přístup typické to, že hlavním řídicím místem je lokalita, způsob řízení je decentralizovaný, hlavní zdroj rozvoje je čerpán z vnitřních zdrojů integrovaného charakteru a sociálních inovací, lokální firmy reagující na podmínky dané lokality jsou hlavními subjekty rozvoje, investuje se do vzdělání, rekvalifikací a inovací a hlavním efektem je optimální výběr lokálních firem z hlediska prostředí, tedy lokality.

Nejvhodnějším přístupem se jeví kombinace obou zmíněných přístupů, tzv. neo-endogenní. Základ rozvojových aktivit musí být utvořen v dané lokalitě místními aktéry s jejich dovednostmi, znalostmi a dalšími zdroji, které jsou v dané lokalitě k dispozici. Až jsou místními aktéry vytvořeny představy o rozvoji lokality, je smysluplné hledat vnější zdroje k rozvoji. „*Endogenní model rozvoje je zaměřen především k překonání omezené kapacity regionů/venkova a tamních sociálních skupin podílet se na rozvojových aktivitách, tj. že lidé by měli využívat místní zdroje a být iniciativní a podnikaví a vědět, jak diverzifikovat své aktivity.*“ (Hudečková, Lošťák a Ševčíková, 2009, s. 174).

Dále bude rozvoj regionů zkoumán z pohledu vybraných teorií regionálního rozvoje.

3.4.2 Teorie regionálního rozvoje

Teorie regionálního rozvoje jsou inspirovány či přímo vycházejí z ekonomických teorií, kterými jsou teorie neoklasické, keynesiánské, neomarxistické, neoliberalní a v neposlední řadě institucionální.

Za předchůdce teorií regionálního rozvoje jsou považovány neoklasické modely růstu, a to zejména lokalizační teorie, jejichž cílem je nalézt faktory, které ovlivňují lokalizaci a vysvětlují prostorové rozmístění ekonomiky. Většina lokalizačních teorií (např. Weber, Teorie centrálních míst) zastávají exogenní přístup, u některých však lze spatřovat snahu zohlednit také endogenní faktory (např. Hotellingův model, Wolpert). Keynesiánské teorie a teorie řešící vztah jádro-periférie (např. teorie pólů růstu, teorie exportní základny, teorie

kumulativních příčin) předpokládají dlouhodobou nerovnoměrnost rozvoje, který vyžaduje státní intervenci. Keynesiánské teorie společně s marxistickými teoriemi, které pokládají zaostalost za proces, kdy dochází k transferu nadhodnoty z periferie do centra, stojí na pomezí exogenní a endogenního přístupu. Dalšími teoriemi jsou teorie nové ekonomické geografie (koncept QWERTY, resp. path dependence) a nová teorie endogenního růstu či nová teorie růstu, které již směřují k endogennímu pojetí regionu (Blažek a Uhlíř, 2011, s. 65 - 173).

Dle Nelsona (in Blažek a Uhlíř, 2011, s. 174) je schopna objasnit regionální rozdíly až institucionální ekonomie a to proto, že dosud byly opomíjeny tři problémové oblasti:

- technologie a technologické inovace (trvale narušují rovnováhu trhu);
- pojetí firmy (neizolovaná, neanonymní a operující na trhu);
- instituce (formální instituce).

Tato kritika přesně vymezuje, proč neoklasické i marxistické ekonomické teorie nejsou schopny vysvětlit regionální rozdíly. V institucionální ekonomii se klade větší význam „měkkým“, tj. převážně neekonomickým faktorům.

Institucionální ekonomie v teoriích regionálního rozvoje se datuje od konce 70. let 20. století a nyní představuje nejdynamičtější se rozvíjející směr (Blažek a Uhlíř, 2011, s. 175).

Mezi významné teorie institucionálního směru regionálního rozvoje patří *teorie výrobních okrsků*, která poukazuje na nečekaný hospodářský růst italského regionu, který nebyl postaven na klasických principech (individualizovaná, moderní průmyslová společnost s vysokou mírou urbanizace) tak, jak tomu bylo v tradičních průmyslových oblastech severní Itálie, ale na „*specifických socioekonomických podmínkách, jejichž základem byla pospolitost místních komunit, pocit sounáležitosti s místní kulturou a tradiční hodnoty místních obyvatel.*“ (Bagnasco in Blažek a Uhlíř, 2011, s. 175).

Velmi významnou teorií nazvanou *Sociokulturní prostředí a konkurenceschopnost regionů: síť kontaktů a regionální „zakořenění“* dokládá sociolog Granovettera (in Blažek a Uhlíř, 2011, s. 186 - 187), že trh nefunguje jako anonymní systém poptávajících a nabízejících aktérů. Argumentuje například tím, že lidé se o nabídkách práce dozvídají nikoliv prostřednictvím inzerátů, nýbrž prostřednictvím svých známých a přátel, a zejména od těch, se kterými neudrží příliš těsný kontakt. Z toho vyvozuje, že každá forma tržní

interakce či transakce je formou vazby mezi konkrétními osobami. Dále poukazuje, že vzájemná důvěra je nedílnou součástí většiny ekonomických transakcí. Existence sítí (networks) kontaktů s různou kvalitou a mírou důvěry vytvářejí kontext, ve kterém se odehrávají ekonomické transakce. Každý aktér (jednotlivec či firma) je zapojen do těchto sítí, je tedy „zakořeněn“ (embedded) v síti kontaktů, které tvoří jeho možnosti. Charakter osobních vztahu, míra důvěry a forma „zakořenění“ (embeddedness) daného ekonomického vztahu v širších společenských vazbách určují efektivnost a bezproblémovost ekonomických transakcí a hospodářský úspěch.

Bez povšimnutí by neměla zůstat teorie *učících se regionů*. Zdrojem konkurenceschopnosti jsou vědomosti, schopnost učit se a vytvářet kulturní klima, které napomáhá inovacím a novým způsobem interpretuje realitu. Konkurenceschopnost není chápána jako cenová, ale jako konkurence založená na inovacích, nových znalostech a schopnostech vytvářet nové výrobky a služby. Znalosti jsou nejstrategičtější „surovina“ a učení je rozhodující proces z hlediska určité konkurenceschopnosti. Hlavním přínosem této teorie je snaha systematicky analyzovat procesy, kterými v regionech vzniká a udržuje se schopnost vytvářet nové poznatky a vědomosti. Podstatné je rozlišit mezi kodifikovanými vědomostmi, které je možné standardizovat a naučit se je pomocí instrukcí a návodu, a vědomosti nekodifikované, které je možné získat pouze vlastní zkušeností. (Blažek a Uhlíř, 2011, s. 190 - 191).

3.4.3 Endogenní regionální rozvoj

Rozvoj lokality v duchu principu endogenního modelu podporuje širokospektrální vidění problematiky, do níž je integrován interdisciplinární charakter řešení, a to jak koncepty ekonomické, tak sociologické. Společné směřování bylo impulsem k rozpracování konceptu integrovaného endogenního regionálního rozvoje, neboť pouhá exogenní opatření nemohou vzniknout, existovat a pokračovat bez endogenní vůle a iniciativy (Majerová, Kostecký, Sýkora, 2011, s. 112). S tím souhlasí Hudečková, Lošťák a Ševčíková (2009, s. 84), když tvrdí, že pokud jde o praxi regionálního rozvoje, nestojí exogenní a endogenní přístup zcela proti sobě. Současné tendence zdůrazňují mobilizaci všech vnitřních zdrojů (endogenní přístup) a zároveň uznávají potřebu podpory regionů z vnějšku regionu (exogenní přístup). Endogenní přístup se prosazuje v tom, že prvotní je mobilizace vnitřních zdrojů, vnější podpora je pouze dodatečná, připojená.

Počátky strategií integrovaného endogenního regionálního rozvoje se datují do 70 let. 20. století, kdy regionální politika hledala rozvojové strategie pro země třetího světa. Poté politika Evropské unie začala o strategiích integrovaného endogenního regionálního rozvoje uvažovat ve vztahu ke svým rurálním oblastem (např. přístup LEADER a cíle regionální politiky EU). Vymezení lokality v konceptu integrovaného endogenního regionálního rozvoje neopomíjí zahrnovat do strategií rozvoje specifické, historické, kulturní a institucionální charakteristiky dané lokality. Lokalitu dále reprezentuje síť sociálních vztahů, je místem se specifickými lokálními charakteristikami a místem kde společnosti regulují veřejné i lokální instituce. Podle Jehleho (1997 in Majerová, Kostecký, Sýkora, 2011, s. 112) je podstatou endogenních procesů: „*setkávání iniciativ a procedur přicházejících nejen od aktérů shora (tj. státu, vyšších územních seskupení, velkých profesionálních skupin apod.), ale také iniciativ a procedur vycházejících od aktérů zdola (tj. jednotlivců, formálních a neformálních uskupení apod.)*.“ Lokálního aktéra je tedy možné považovat za klíčový prvek místního rozvoje (Majerová, Kostecký, Sýkora, 2011, s. 112).

Podle Hubíka (2000) oslabení a či dokonce zánik některých funkcí státu díky globalizaci si vynucuje jejich převedení na jiný subjekt, kterým má být komunita. Komunity jsou „*dynamické sociální jednotky*“ propojené svými potřebami a cíli. Komunita může být územní, ale také založena na společné historii, zájmech či vztazích. Dále předpokládá přeměnu kulturní hodnoty a funkce komunity do podoby ekonomické hodnoty a funkce.

Endogenní rozvoj je realizován prostřednictvím místních aktérů za využití všech dostupných zdrojů (povahy hmotné i nehmotné, ekonomické i neekonomické). Zároveň ale platí, že v dnešní globalizované společnosti se lokální rozvoj neobejde bez exogenní (vnější) podpory.

4 Vlastní práce

4.1 Charakteristika města Třešť

Město Třešť se nachází v západní Moravě, v kraji Vysočina asi 17 km jihozápadně od krajského města Jihlavy. Detailní polohu lze shlédnout na obrázku č. 2.

Obrázek č. 2: Mapa kraje Vysočina

Zdroj: ČSÚ, upraveno

Třešť leží v Českomoravské vrchovině v průměrné nadmořské výšce 545 m.n.m.. Městem protéká Třešťský potok, který je pravostranným přítokem řeky Jihlavy. Na území Třeště se nachází národní přírodní rezervace Velký Špičák s ochranou původní dřevinné skladby lesa.

Město Třešť bylo založeno při kolonizaci pomezního česko-moravského hvozdu na přelomu 12. a 13. století. První zmínka o Třešti pochází z roku 1349 v souvislosti se zmínkou farního kostela sv. Martina. Ve městě se rozvíjela řemesla a prosperovaly cechy. V 19. století vznikají továrny na výrobu sukna, nábytku a sirek, později vznikl průmysl

oděvnický a strojírenský. Na zrodu průmyslu se podíleli zejména židovští podnikatelé. Roku 1901 byla Třešť, tehdy největší městy na Moravě, povýšena na město a v roce 1998 bylo městu uděleno právo užívat městský prapor. Historický znak města Třeště je tvořen stříbrným vykračujícím jednorožcem na modrém štítu.

K 31.12.2015 měla Třešť podle Českého statistického úřadu 5 785 obyvatel, z toho 2 868 mužů a 2 917 žen. Průměrný věk obyvatel byl 42,2 let. Za rok 2015 byl celkový přírůstek obyvatel záporný 6 osob. V předchozích letech byl celkový přírůstek střídavě kladný a záporný v řádu jednotek obyvatel. Město Třešť je obcí s pověřeným obecním úřadem a je součástí správního obvodu obce s rozšířenou působností Jihlava. Třešť je také členem mikroregionu Třešťsko.

Český statistický úřad k 31.12.2016 registruje v Třešti 1 162 ekonomických subjektů, z toho 929 jsou fyzické osoby podnikající dle živnostenského či jiného zákona a 29 zemědělských podnikatelů. V zemědělství, lesnictví a rybářství působí 87 (tj. 7,5 %) ekonomických subjektů z celkového počtu. V rámci struktury zemědělské půdy má ve městě významnou převahu orná půda, ta představuje více než tři čtvrtiny výměry zemědělské půdy. Pro okolí města je typický vysoký stupeň zalesnění, více než 45 % rozlohy pokrývají lesy. V průmyslu působí ve městě 292 (tj. 25 %) ekonomických subjektů z celkového počtu. Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví v Třešti patří textilní výroba, stavební, strojírenský, dřevozpracující a dříve také nábytkářský průmysl. Mezi nejznámější firmy patří VÝVOJ, oděvní družstvo v Třešti, Eurotech Třešť a.s. a společnosti rodiny Podzimků – Podzimek a Synové s.r.o., Strojírny Podzimek, s.r.o. a Dřevovýroba Podzimek s.r.o.. Služby se 783 ekonomickými subjekty (tj. 67,5 %) jsou největším sektorem ekonomiky města Třešť z pohledu počtu ekonomických subjektů. Co se týče struktury, tak největším odvětvím je oblast spojená s obchodem, opravou a údržbou motorových vozidel, dále ostatní služby, profesní, vědecké a technické činnosti a čtvrtá peněžnictví a pojišťovnictví.

Komunikační silniční síť na území města Třešť je tvořena dvěma silnicemi II. třídy a dvěma silnicemi III. třídy. Město Třešť má celkem dobrou dostupnost dálnice D1. Městem prochází železniční trať regionálního významu a slouží pro dopravu cestujících ve směru Slavonice – Jihlava.

Předškolní vzdělávání je ve městě zajištěno Mateřskou školou Třešť. Základní vzdělání probíhá v Základní škole Třešť a středoškolské vzdělání nabízí Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Třešť zřizované Krajem Vysočina. V oblasti mimoškolních a zájmových aktivit v Třešti působí Základní umělecká škola Třešť a Dům dětí a mládeže.

Zdravotní péči zabezpečuje soukromé zdravotní zařízení Poliklinika Třešť s.r.o., kde se nachází většinou soukromé ordinace lékařů. Nejbližší nemocniční péče je poskytována v Jihlavě. Ve městě se nachází Dům s pečovatelskou službou, zřizovaný městem Třešť. Působí zde také Pečovatelská služba Třešť, která poskytuje různé služby v Domě s pečovatelskou službou a v domácnostech. Pečovatelská služba také poskytuje Domácí ošetrovatelskou péči na základě doporučení ošetřujícího lékaře.

Město Třešť poskytuje také řadu příležitostí ke sportovnímu vyžití prostřednictvím řady sportovišť, kterými jsou např. městská sportovní hala, tělocvičny základní školy, fotbalové hřiště, Sokolský dům, jezdecký areál, tenisové kurty, aj. Občané města mohou využívat širokou nabídku Kulturního domu, kina Máj, Schumpeterova domu a městské knihovny. Ve městě funguje celá řada spolků a sdružení, od tradičních (např. TJ Sokol Třešť, Klub důchodů, Kynologický klu, Klub českých turistů Třešť, Myslivecké sdružení) po netradiční (např. Muzejní spolek Třešť, Tančírna Třešť, o.s., Zatrestand, hudební skupina Labyrint) a pro tuto diplomovou práci nejvýznamnější Spolek přátel betlémů v Třešti. Město Třešť je významným kulturním centrem, kde se koná řada zajímavých kulturních akcí, např. Tančírna Třešť – celovečerní hudební akce, kde vystupují amatérské a profesionální swingové orchestry a jazzbandy, Třešťské divadelní jaro – přehlídka ochotnických divadelních souborů, Cihelna Třešť – divadelně hudební festival, Večery pod lampou – pásmo básní, živý betlém, zahájení adventu, přivítání Nového roku, změna času na slunečních hodinách, cykloakce „Z Třeště do Třeště přes hrad Roštejn“, pohádkový les a akce pořádané Spolkem přátel betlémů v Třešti – Betlémská cesta, Velikonoční a vánoční výstava betlémů a Dřevořezání.

Krajina Českomoravské vrchoviny, přírodní podmínky a poloha města nabízejí dobré podmínky pro cestovní ruch. Nejvýznamnějšími památkami Třeště jsou farní kostel sv. Martina a chrám sv. Kateřiny Sienské, Zámecký hotel Třešť, bývalá židovská synagoga a židovský hřbitov, rodný dům světoznámého ekonoma J.A. Schumpetera, který se ve městě narodil. Třešť je také rodištěm Šimona Partlice, renesančního astronoma a matematika.

V Třešti u svého strýce několikrát pobýval spisovatel Franz Kafka, což pro něho bylo inspirací k sepsání povídky Vesnický lékař. Ve městě se také narodil herec Otto Šimánek, který je známý jako představitel postavy Pana Tau. Významným žijícím třešťským rodákem je Mons. František Radkovský, bývalý 1. plzeňský biskup. Město pokrývá rozsáhlá síť turistických tras a cyklotras. Město Třešť je však nejvíce proslulé svou betlémářskou tradicí.

4.2 Betlémy a betlémářství v Třešti

Pro pochopení problematiky betlémářství v Třešti je nutné si nejprve vysvětlit původ betléma, jeho historický vývoj a specifika stavby třešťského betléma. Zdrojem pro celou kapitolu 4.2 je Roháček, Brázda a Kessler, 1994.

4.2.1 Původ betléma a historický vývoj betlémářství

První zmínky o betlémech jsou známy už ze 4. století, avšak počátky této tradice jsou spojovány se sv. Františkem z Assisi roku 1223, který o Vánocích sloužil vánoční mši v jedné italské jeskyni u jeslí, k nimž postavil živého volka a oslíka, aby zprostředkoval realistické zobrazení Ježíšova narození. A právě Františkánský řád rozšířil betlémy po celé Evropě. Ve Středověku byly betlémy součástí církevních obřadů, pomocí nich se kněží snažili přiblížit prostému lidu nesrozumitelné latinské liturgické texty. K rozmachu betlémářství dochází v baroku, kdy je betlém použit jako účinný prostředek jezuitského řádu při svém protireformačním boji. Stále si ale uchovával církevní charakter. Hlavní impuls k rozvoji betlémářství nastává v době osvícenství, kdy jsou betlémy pro svou naivitu a nedůstojnost vykázány z kostelů. A tím se tradice stavění betlémů přesouvá z kostelů do domácností. Ke konci 18. století tak vzniká v téměř celé Evropě nový druh lidového umění. Každý národ i každý kraj si vnesl do tohoto lidového umění nejen svůj vlastní způsob výroby a stavby, ale i svou vlastní krajinu, její obyvatele a v neposlední řadě způsob života.

Na českém území se betlémářství rozvíjelo na přelomu 18. a 19. stol. a to zejména v chudých horských nebo hornických oblastech v Podkrkonoší, Krušnohoří, Pošumaví, na Příbramsku, na Vysočině, v Jeseníkách a na Valašsku. Je to z důvodu toho, že výroba betlémských figurek se stává vedlejším příjmem tkalců nebo hornických provizionistů.

Z důvodu konkurence zprůmyslnění výroby betlému, tištění papírových archů k vystřihování dochází v těchto oblastech k postupnému zániku. Oproti tomu, v oblastech, kde se betlémářství nestalo profesionální výrobou, se toto lidové umění rozvíjelo dále. A tak tomu bylo i pro betlémářství Vysočiny, především pro oblast Třebíče a Třeště.

Jihlava byla od konce 16. století jedním z nejvýznamnějších středisek soukenictví v celé rakouské říši a právě soukeníci, jako sociálně nejsilnější vrstva, se stávají šířiteli betlémářství. Bohatí soukeníci měli dostatek finančních prostředků, ale také prostory pro instalaci betlémů. První betlémy pravděpodobně kupovali v Tyrolsku a následně je začali vyrábět sami řezbáři z Jihlavy a okolí. Z Jihlavy se tedy šířilo betlémářství i do okolních obcí. V chudších soukenických oblastech, jako byla právě Třešť či Třebíč, si nemohli dovolit dřevěné betlémy, proto zde nejprve vznikají dostupnější papírové betlémy. Betlémářství se nadále udržovalo především mezi soukeníky.

Třešťské betlémářství vzniklo počátkem 19. století v prostředí soukeníků, stejně tak, jak tomu bylo v okolních obcích. Nejstarší známý betlémář, soukeník František Jabůrek (1779 – 1848) se s betlémy seznámil na jarmarcích, kde se často setkával s třebíčskými soukeníky. První třešťské betlémy byly papírové a až od 2. poloviny 19. století se objevují první dřevěné betlémy, které postupem času papírové zcela vytlačí. První dřevěný betlém v Třešti vytvoří truhlář Matěj Suchý (1820 – 1900), ale pravděpodobně už předtím se v Třešti objevují tyrolské a jihlavské figurky.

Figurky Suchého byly poměrně plošné, statické, nesouměrné a naivní. Zpočátku si betlémáři práci ulehčovali tím, že figurky skládali z několika částí. Postupně však zvládli i třešťští řezbáři techniku řezby, prostorové zobrazení i pohyb figurek. Od soukeníků se výroba betlémů přesouvá mezi truhláře, tesaře a ševce. Učí se jeden od druhého, navštěvují se, zpočátku se i napodobují, a přesto každý do řezby vkládá svou osobitou řezbu, takže zkušenější betlémáři dnes snadno rozpoznají autora figurky.

4.2.2 Stavba a popis třešťského betléma

Třešťské betlémy se od jiných betlémů odlišují stavbou betléma, která vyžaduje značné zkušenosti. Betlémy se začínají zpravidla stavět 2 týdny před Vánocemi, ale na jejich stavbu se betlémář připravuje po celý rok. V létě vyhledávají pařezy, ze kterých napodobí skály, soutěsky, propasti a jeskyně. Na podzim z lesa nanosí mech k vytvoření zelených

pastvin. K vytvoření zbývající krajiny používají betlémáři i dalších přírodnin. Stavba betléma začíná tím, že na tři nebo čtyři kozy, zvané „šráky“ nebo „šprajce“, se přibíjí prkna a vytvoří se pódium. Poté se začne modelovat kostra z prkenných „stoliček“, „schůdků“ a hlavně z pařezů. Kvůli nárokům na prostor má betlém často tvar podkovy, který kopíruje tvar místnosti. V místnostech, které byly obývány, se betlém stavěl nad nábytek, nad postel či nad dveře. Z důvodu velké návštěvnosti se dnešní betlémy většinou staví přímo v určených prostorách. Když je reliéf krajiny hotov, připevní se na zadní stěnu „lončoft“, panoramatický obraz krajiny, který vytvoří horizont betléma. Poté se vše vyplní papírem a zůstanou pouze vyčnívající pařezy jako skály. Na papír se poklade mech, který vytvoří pastviny. Hotová krajina se osází stromy a křovinami. Pastviny se ohradí cestami, pěšinkami, potůčky a říčky. Ze staniolu se vytvoří třpytivé bystřiny a vodopády, které vyústí v rybník, jehož hladina je ze skla. Do krajiny se umístí domky, pastoušky a jiné stavby, které jsou mnohdy napodobeninami místních staveb. Ve většině případů je středem betléma „zbořeniště“, namísto biblické jeskyně či chléva. Jde o jakousi zříceninu hradu ze dřeva, kůry nebo pařezů, kam se umísťuje Svatá rodina. Nyní betlémář krajinu ožíví figurkami. Okraj betléma obroubí zábradlím a zavěsí na něj tzv. „froňk“, látkový nebo malovaný papírový závěs. Jako poslední se do betléma vloží Jezulátko, ale to až na Štědrý den.

Krajina betléma je komponována jako dioráma³, kde se krajina pozvolna zvedá k horizontu. Třešťští betlémáři se nesnaží napodobit okolí Jeruzaléma, ale ani krajinu Horácka. Spíše se jedná o krajinu divokou se skalisky, úzkými roklemi, hlubokými jeskyněmi až téměř romantickou. Třešťské betlémy nejsou pouze inscenací biblického příběhu o narození Ježíše, ale jsou i obrazem běžného života a tužeb lidí. Figurky v betlému lze rozdělit na dvě skupiny: do první skupiny patří figurky úzce související s biblickým příběhem (Svatá rodina, zvěstování pastýřům, příchod Tří králů, darovníci. aj.) a druhou skupinou jsou figurky, které nekomentují příběh o narození, ale jedná z běžné postavy (děti, řemeslníci, ale i svérázné postavy žijící v Třešti). Právě tato skupina dává betlémářům možnost vnést současnost do biblického příběhu. Na svátek Tří králů dochází k přestavbě betléma, místo darovníků se objeví nádherný tříkrálový průvod, stojící Pannu Marii nahradí sedící Madona s Jezulátkem na klíně a místo anděla nad zbořeništěm se

³ model, který se snaží navodit dojem skutečnosti

umist'uje betlémská hvězda. Betlémaři se také snaží, aby jejich betlémy nebyly pouze statické, proto lze v jejich betlémech nalézt tekoucí vodu, živé rybky v rybníku, létající andělíčky, pohyblivé větrné a vodní mlýny, světlo osvětlující zbořeniště či město, zvoníčky apod. To vše slouží k pobavení dětí, které tvoří velkou část návštěvníků.

Každý třeštský betlém se liší stylem jeho stavitele a vždy je něčím ojedinělý. I přes tyto rozdíly však betlémaři zachovávají výše uvedený postup a kompozici. Tento společný základ představuje rysy jedinečnosti a originality třeštských betlémů.

4.3 Spolek přátel betlémů v Třešti

Tradice třeštského betlémařství trvá již bezmála 200 let. Nenarušila ji ani 40 - letá ateistická propaganda. V roce 1996 vznikla myšlenka koordinovat činnost řezbářů a betlémařů v Třešti a založit společný spolek.

Činnost Spolku přátel betlémů v Třešti (dále také jen spolek betlémařů) byla zahájena 16. května 1997. Spolek betlémařů založilo 24 betlémařů a na první valné hromadě, která se konala na podzim téhož roku, měl spolek betlémařů již 45 členů. A tak započala pravidelná spolková činnost. V současné době má spolek betlémařů kolem 80 členů.

Hlavními aktivitami spolku betlémařů je realizace tzv. Betlémské cesty (viz. dále) a projektu Dřevořezání (viz. dále), organizování řezbářských kroužků (viz. dále), pořádání tradičních vánočních a velikonočních výstav ve stále expozici v Schumpeterově domě a s tím související celoroční údržba této stálé expozice. Do pravidelné činnosti spolku betlémařů patří i výlety do jiných betlémařských měst České republiky (Příbram, Křivoklát, Třebechovice pod Orebem), ale i v zahraničí (Slovensko, Hollabrunn v Rakousku). Betlémaři tak navazují nové kontakty, získají nové poznatky a inspiraci k dalším aktivitám. Organizují se i poznávací zájezdy po hradech a zámcích, protože některé z nich zdobí krajinu jejich betlémů. Vyřezávají se i nové betlémy, které jsou věnovány významným osobnostem, jako je například papežský nuncius Diego Causera, tehdejší prezident Václav Klaus, odcházející místní farář Roman Kubín atd. Prostřednictvím spolku betlémařů jsou třeštské betlémy také prezentovány na různých výstavách v České republice i ve světě (Vatikán). V neposlední řadě spolek betlémařů

spolupracuje při záchraně třešťských betlémů před prodejem mimo město a umožňuje zajištění ochrany těchto betlémů.

V minulosti byly papírové figurky umístovány do mechu mezi okna, který sloužil jako těsnění, aby do místnosti nefoukalo. Když se betlémy začaly rozrůstat a okno již prostorově nestačilo, byl betlém postaven v obydlí a do okna se dalo jablíčko na znamení toho, že kolemjdoucí se může přijít podívat na betlém. Důležitým faktorem pro vznik Betlémské cesty byla zpočátku potřeba setkávání betlémářů za účelem předávání si zkušeností, nebo se pouze pochlubit, co nového do betléma přibylo. Skupina návštěvníků byla různorodá – od rodičů s dětmi, betlémáře až po ty, co přišli pouze posedět a pohovořit. Do roku 1990 se nevedly žádné seznamy rodin, které betlém staví. Prostě se vědělo, kde betlémy jsou a návštěvníci se posílali od domu k domu. Od roku 2005 se prohlídky betlémů v domácnostech oficiálně organizují pod názvem Betlémská cesta a zavádí se stálý systém. K tomuto účelu se vytvořila mapa (viz. příloha A – Mapa Betlémské cesty), která informuje o rozmístění jednotlivých betlémů po městě, a tisknou se propagační materiály (Veliká, 2009, str. 45).

Betlémská cesta je svým způsobem prezentace práce a celoročního snažení místních betlémářů v jedinečném domácím prostředí. Hlavní přípravy na betlémskou cestu začínají již na podzim, kdy betlémáři vyrážejí na sběr mechu, pařezů a různých přírodnin, které potřebují ke stavbě betléma. V době adventní začínají se samotnou stavbou betléma, která vrcholí Štědrým dnem. Na Štědrý den a Boží hod vánoční se z betléma těší v kruhu rodinném. Pro širokou veřejnost jsou betlémy v rodině zpřístupněny každoročně od 26. prosince (svátek sv. Štěpána) do 2. února (svátek Hromnic). Poté se ve většině případů betlém rozebere a sklídí. Betlémy tak mají každoročně novou podobu. Někteří betlémáři však nechávají betlém po celý rok a pouze vyměňují uschlý mech za čerstvý.

Zájem o návštěvu betlémů projevují, jak obyvatelé Třeště, tak i návštěvníci z celé České republiky a zahraniční, často i celé zájezdy turistů. Od samého počátku působení spolku betlémářů bylo rozhodnuto o zpřístupnění betlémů v rodinách zdarma. Výběr dobrovolného vstupného byl schválen pouze v muzeu (Veliká, 2009, str. 23).

Počet betlémů, který se zapojuje do Betlémské cesty, je proměnlivý, pohybuje se většinou kolem 20 – 30 betlémů, z nichž většina je v domácnostech. V sezóně 2017 zpřístupnilo svůj betlém 12 domácností. Společně s nimi jsou součástí Betlémské cesty betlém Města

Třešť, který je od roku 2010 vystavován v Zámeckém hotelu Třešť a betlém stavební firmy Podzimek a synové s.r.o. zpřístupněný ve vstupním vestibulu sídla firmy. Betlémská cesta vede i do kostela sv. Kateřiny, kde stojí betlém, který staví řezbářský kroužek při Domě dětí a mládeže v Třešti. Celoročně je otevřena stálá expozice betlémů v Muzeu Vysočina Jihlava – pobočka Třešť a stálá expozice Spolku přátel betlémů v Třešti, obě v budově Schumpeterova domu. Od roku 2008 je Betlémská cesta prodloužena až do Prahy, kde je v Jindřišské věži prezentováno třešťské betlémářství.

4.3.1 Dřevořezání

Další dílčí akcí spolku betlémářů je dvoudenní setkání řezbářů a betlémářů, a to jak místních, tak z celé České republiky, ale i zahraničí. Jde především o přátelské setkání, při kterém dochází k výměně zkušeností, propojení řezbářských stylů, nalezení nových podnětů, ale i možné navázání profesních kontaktů.

V roce 1999 se uskutečnil nultý ročník pod názvem „Betlémářský seminář“, který byl připraven k 650. výročí první písemné zmínky o Třešti. Jednalo se o kontaktní setkání řezbářů a betlémářů z celé České republiky, Slovenska a Rakouska. První ročník s oficiálním názvem Dřevořezání se uskutečnil v roce 2002 a od té doby se koná pravidelně vždy v termínu kolem svátku Cyrila a Metoděje na náměstí města Třešť (Veliká, 2009, str. 45).

Po dva dny tvoří každý řezbář před očima návštěvníků figurku do společného betléma, který se stává součástí stálé expozice betlémů v Schumpeterově domě. Aby byl betlém doplňován v jednotném duchu, bylo dohodnuto, že figurky musí být velikosti 12 – 14 cm, z přírodního dřeva a nekolorované. Podle webových stránek spolku betlémářů má společný betlém po Dřevořezání roku 2016 celkem 1047 příspěvků, z toho je 462 kusů postav. Od roku 2003 se začal také vyrábět poutač třešťského betlémářství. Jedná se o sochy v nadživotní velikosti. V roce 2007 byla Svatá rodina slavnostně umístěna na louce u Třešťského potoka. Postupně se tento poutač rozrůstá o další postavy.

Protože je setkání připravováno jako společenská událost, je připraven i doplňkový program pro účastníky setkání i pro náhodné návštěvníky. Každý návštěvník má možnost za odborného dohledu si vyzkoušet vyřezávání. Pro účastníky je připraven odborný tematický seminář, výlet po okolí či večerní posezení při muzice.

4.3.2 Řezbářské kroužky

Spolek betlémářů organizuje dva řezbářské kroužky, jeden pro děti a druhý pro dospělé. První řezbářský kroužek při Domě dětí a mládeže v Třešti funguje od roku 1990 díky iniciativě autorčiny babičky, paní Ludmily Vokřínkové, která zvala do kroužku významné třešťské betlémáře. Následně kroužek převzal předseda spolku betlémářů Pavel Brychta, který jej vede dodnes. V letošním školním roce je přihlášeno 11 dětí a pravidelná účast je 9 - 10 dětí. Kroužek probíhá každý čtvrtek mezi 16. a 18. hodinou. Kroužek navštěvují i děti z okolních obcí. Děti z kroužku každoročně spolu s jejich vedoucím staví betlém v kostele sv. Kateřiny, čím se učí kromě řezbářské činnosti pravidla struktury betlémů a jeho stavbu.

Druhý řezbářský kroužek, tentokrát pro dospělé, funguje od konce září roku 2013 při spolku betlémářů. Vedou ho místní betlémáři Jan Bukvaj a Evžen Hamták. Setkání se koná každý čtvrtek od 18:00 hodin v prostorách Schumpeterova domu., s přestávkou v době Betlémské cesty. Vzhledem k tomu, že se k účasti na tomto kroužku nepožaduje přihláška, je návštěvnost různá. Průměrně navštěvuje kroužek 10 osob. Účastníci za jednu návštěvu platí drobný příspěvek na činnost spolku betlémářů a ti jim za to poskytují zázemí, instruktory a materiál na vyřezávání.

4.4 Sociokulturní přínos betlémů a betlémářství v Třešti

Aktivity spojené s betlémy a betlémářstvím v Třešti jsou vykonávány zejména členy spolku betlémářů. Betlémářstvím je myšleno nejen řezbářství a stavění betlémů, ale i všechny činnosti vykonávané v rámci spolku betlémářů. Na základě studia dokumentů a vlastního pozorování jsou v této kapitole pojmenovány a objasněny některé specifické jevy, které doprovázejí činnost spolku betlémářů.

4.4.1 Prvek lokální kultury

Z pohledu uvedených definic lze konstatovat, že se jedná o kulturu, která je odlišná od jiných lokálních kultur, ale zejména je vázaná k dané lokalitě, a to k obci Třešť. Jde tedy o lokalitu se specifickými kulturními prvky a jevy. Tato lokální kultura je tvořena materiálními i nemateriálními prvky. Betlémářství a spolek betlémářů lze považovat za

nehmotný prvek lokální kultury, který oživuje, a hlavně udržuje místní tradici stavění betlémů o vánočních svátcích a předává znalosti o betlemářství. Za hmotný prvek lokální kultury by se daly považovat samotné figurky a stavby. I když, jak tvrdí Zemánek (2003, str. 126), neexistuje čistě materiální složka kultury a bez znalosti kulturních souvislostí, zůstane z materiálního objektu předmět nejasného významu. Tzn. samotné figurky a stavby by bez znalosti jejich významu a hodnoty v rámci betléma a betlemářství byly pouhou dřevěnou figurkou a pouhou stavbou.

Lokální kultura je tvořena zejména lidovou kulturou, která je tvořena neprofesionálními umělci - betlemáři. Jejím nositelem je zejména spolek betlemářů. Spolek betlemářů přenáší v čase betlemářství – předává ho z generace na generaci, je znakem jejich identity a kontinuity, podporuje úctu ke kulturním rozmanitostem a lidské tvořivosti a zajišťuje kontinuitu určitých kulturních vzorců.

Aktérem této lokální kultury je spolek betlemářů se svými členy, kteří disponují jak hmotným, tak nehmotným kapitálem.

4.4.2 Budovatel lokální identity

Existence betlémů a betlemářství v Třešti, jakožto existence významného objektu, motivuje ke vzniku lokální identifikace a hrdosti. Ve spojení s městem Třešť se často používá přídomek „město betlémů“, tedy „Třešť – město betlémů“. Takto Třešť nazývají obyvatelé, takto se i Třešť prezentuje navenek. Samotní betlemáři mohou pociťovat vnitřní příslušnost ke spolku betlemářů a hrdě se pojmenovávat: „Já jsem betlemář!“.

4.4.3 Tvůrce kulturního života

Nejvýznamnějšími aktivitami spolku betlemářů jsou činnosti, které přispívají k dalšímu setkávání obyvatel a tím vytvářejí volnočasové aktivity pro ostatní. Tradiční a také nejvýznamnější aktivitou spolku betlemářů je tzv. Betlémská cesta, v rámci, které betlemáři prezentují své betlémy. Návštěvou betlémů mohou návštěvníci příjemně strávit vánoční svátky a zpestřit si tak dny volna.

Druhou významnou aktivitou spolku betlemářů je Dřevořezání. Může se zdát, že je určeno pouze pro betlemáře, ale není tomu tak. Akce se koná přímo na náměstí obce Třešť a každý návštěvník se může aktivně účastnit (vyřezávat, diskutovat s betlemáři, či pouze

pozorovat). Akci doprovází i hudební program, takže je možné i pouze posedět, občerstvit se a poslouchat hudbu. Je to příležitost pro vzájemné setkání obyvatel Třeště a okolí.

Za zpestřením kulturního života lze také považovat nespočet knih, publikací či DVD o třešťských betlémech a betlémářství vydané Městem Třešť, spolkem betlémářů či soukromými subjekty.

4.4.4 Vzdělávací prvek

Důležitým prvkem pro udržení tradice betlémářství je vzdělávání se v betlémářství. V rámci spolku betlémářů probíhá vzdělávání navzájem mezi členy, kdy si vyměňují své zkušenosti a učí se jeden od druhého.

Spolek betlémářů se snaží v betlémářství vzdělávat i lidi, kteří nejsou členy spolku betlémářů a k tomuto účelu v Třešti fungují dva řezbářské kroužky, jeden pro děti a druhý pro dospělé. Účastníci navštěvují kroužky většinou dobrovolně a ze zájmu získat praktické znalosti a dovednosti z betlémářství. Lze u nich tedy předpokládat určitý kulturní přehled a snahu tento zájem rozšířit. Jsou citlivější z pohledu kultury a jsou i náchylnější k přejímání lokální kultury za svou. To vede k udržení lokální kultury a případně i jejímu dalšímu rozvoji.

Nelze ani opomenout skutečnost, že betlémy vzdělávají také v oblasti náboženské, neboť ztvárňující biblický příběh o narození Ježíše. I když nejsou jen inscenací náboženské legendy, ale i obrazem života, představ a přání lidí. „*V betlémech ztělesňuje lidový umělec především ty ideje, které mu byly ve vánoční legendě zvláště blízko, ať už je to myšlenka života v míru a v čistých vzájemných vztazích, vyjádřena v nápise nad betlémem „Pokoj lidem dobré vůle“, či myšlenka lidské solidarity, lásky člověka k člověku, ztělesněná v postavách chudých pastýřů a řemeslníků, kteří z upřímného srdce přinášejí své prosté dary strádající rodině v chudém betlémském chlévě.*“ (Roháček, Brázda a Kessler, 1994, s. 31).

4.4.5 Nástroj socializace a enkulturace

Činnosti spolku betlémářů napomáhají k socializaci a enkulturaci, jak obyvatelům Třeště, tak samotným členům spolku betlémářů. Úroveň enkulturace a socializace pomáhá k dosažení určitého sociálního statusu.

V rámci Betlémské cesty mohou betlémáři prezentovat své dílo nejen mezi ostatními betlémáři, ale i široké veřejnosti. Návštěvník má možnost setkat se s tvůrcem betléma nebo alespoň s jeho majitelem a stavitelem v jeho domácím prostředí, prohlédnout si betlém s odpovídajícím komentářem, pokládat doplňující otázky a v některých případech vidět samotného betlémáře přímo při práci. Betlémář přijímá sociální roli umělce a předává návštěvníkovi základní znalosti o betlémářství. Návštěvník může prezentaci jednotlivých betlémů a přístup autorů vzájemně porovnávat a utvářet si svůj osobitý kulturní pohled, což přispívá k osobnímu rozvoji, vnitřnímu růstu a společenskému potenciálu. I samotní betlémáři se navzájem navštěvují, což je pro ně inspirující a stimulující k další činnosti.

Další významnou činností spolku betlémářů je každoročně konané Dřevořezání, při kterém dochází k setkání, jak třeštských betlémářů, tak betlémářů z celé České republiky a zahraničí. Navzájem si předávají své znalosti, dovednosti a zkušenosti. Na Dřevořezání vytvářejí společný betlém, což rozvíjí jejich schopnost práce a komunikace v kolektivu. Návštěvníci Dřevořezání si mohou vyzkoušet vyřezávat, promluvit si s betlémáři či je pouze pozorovat při práci s možností zakoupit si jejich výrobky.

Vzhledem k tomu, že většina betlémářů je seniorského věku, tak také dávají najevo svůj aktivní a pozitivní přístup k životu, což může být pro jeho okolí povzbuzující a inspirativní. Na druhou stranu tato setkávání, jak u betléma, na Dřevořezání či v kurzu, jsou obohacující i pro samotné betlémáře. Tato setkání mu dávají výjimečnost, jistou prestiž a uznání. Tato setkání mohou také přispívat k rozvoji občanské společnosti a podporovat mezigenerační solidaritu. Nelze ani opomenout fakt, že výše uvedené činnosti betlémáři vykonávají zcela dobrovolně a zdarma.

Betlémáře lze tedy považovat za významného socializačního a enkulturačního činitele.

4.4.6 Generátor sociálního kapitálu

Spolek betlémářů lze považovat za generátor sociálního kapitálu přispívajícího k socializaci a občanské angažovanosti. V rámci spolku vzniká důvěra, která je následně přenášena dále do společnosti. Samotný spolek betlémářů, tak jeho aktivity umožňují setkávání osob odlišného sociálního postavení i profesí. Na těchto setkáních dochází ke vzniku nových kontaktů neboli k vytváření sítě sociálních vztahů, jak v rámci lokality, tak

mimo ni, což vytváří společenské klima vhodné pro šíření znalostí, zkušeností a tvorbu inovací.

Betlémáři jsou vzájemně provázáni vazbami neboli sociálními sítěmi, které jsou poměrně silné a časté. Pokud některý betlémář potřebuje pomoc, tak ví, že se může obrátit na jiného betlémáře, který mu pomůže a nemusí zdlouhavě hledat pomoc jinde. Tím se mu snižují transakční náklady. Navíc každé lidové umění je umění kolektivní, které se může v kolektivu rozvíjet a zdokonalovat. V kolektivu se má umělec na koho obracet, s kým soutěžit a od koho se učit. Díky existenci spolku betlémářů se mohou na spolek obracet i jiní lidé, kteří například zdědili betlém a neví, co si s ním počít. Také existuje významná vazba na Město Třešť, které betlémáře podporuje a úzce s nimi spolupracuje.

Z výše uvedeného vyplývá, že spolek betlémářů je kulturním a sociálním aktérem, který disponuje hmotným i nehmotným kapitálem a vytváří řadu sociokulturních aktivit v obci Třešť.

4.5 Výzkum

Pro první část výzkumu byl využit standardizovaný dotazník, vytvořený pro potřeby této práce, obsahující 19 otázek. Dotazník je tvořen jednou otevřenou otázkou týkající se věku respondentů, pěti polootevřenými otázkami a zbytek otázek je uzavřených. Zkoumaným souborem byli zejména členové spolku betlémářů, kteří jsou hlavními aktéry betlémářské činnosti v Třešti, a dále i osoby, které nejsou členy spolku betlémářů, avšak vykonávají betlémářskou činnost. Všechny tyto osoby jsou nazývány betlémáři. Před uskutečněním sběru dat byl proveden předvýzkum na dvou členech spolku betlémářů, kterým byl otestován dotazovací nástroj. Po uskutečnění předvýzkumu byl dotazník upraven pouze po stylistické stránce. Během prosince roku 2016 a ledna roku 2017 byl dotazník rozdán všem známým betlémářům. Celkově bylo rozdáno 75 dotazníků s návratností 56 dotazníků. K vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření byl využit program IBM SPSS Statistics.

Dále byl proveden semistandardizovaný rozhovor se starostou města Třeště Ing. Vladislavem Hynkem a místostarostkou Ing. Evou Požárovou, která je zároveň i členkou spolku betlémářů. Hlavním cílem tohoto rozhovoru bylo zjistit, jak a v čem vidí přínos betlémářských aktivit pro rozvoj Třeště. Rozhovor proběhl v kanceláři pana starosty. Před

samotným rozhovorem byli dotazovaní požádáni o možnost nahrávání rozhovoru. Dotazovaní dovolili rozhovor nahrávat a zároveň bylo dohodnuto, že nebude zveřejněn kompletní rozhovor, ale pouze části stěžejní pro tuto diplomovou práci.

Poslední částí výzkumu byla krátká anketa mezi místními obyvateli a několika návštěvníky Třeště, která zjišťovala jejich pohled na přínos betlémářských aktivit. Anketa obsahovala celkem 6 otázek, z toho dvě polootevřené a čtyři uzavřené. Anketní lístky byly rozdávány u dvou betlémů, v Zámeckém hotelu Třešť, v kadeřnictví a po známých. Celkem se vrátilo 109 anketních lístků. K vyhodnocení výsledků anketního šetření byl také využit program IBM SPSS Statistics. Kompletní znění ankety včetně výsledků, je v příloze B – Anketa včetně výsledků.

4.5.1 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole jsou zobrazeny výsledky dotazníkového šetření. Soubor otázek byl pro všechny respondenty stejný, a kromě jedné otevřené otázky týkající se věku měli respondenti na výběr z daných možností, ze kterých následně vybírali jednu či více odpovědí. Celé znění dotazníku je v příloze C – Dotazník.

4.5.1.1 Struktura sledovaného souboru

V rámci provedeného dotazníkového šetření bylo získáno celkem 56 dotazníků v rámci sledovaného souboru (dále jen soubor). Z důvodu nevyplnění většiny otázek byly dva dotazníky vyřazeny. Strukturu souboru dle pohlaví znázorňuje níže uvedená tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Pohlaví

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Muž	26	48,1
Žena	28	51,9
Celkem	54	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Jak vyplývá z tabulky č. 1, je soubor betlémářů dle pohlaví téměř vyrovnaný. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 26 mužů a 28 žen. Průměrný věk respondentů je 62,43 let a medián 71,50 let. Detailní věk respondentů je zobrazen v příloze D – Věk

sledovaného souboru. Strukturu dle nejvyššího dosaženého vzdělání zobrazuje následující tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Základní	6	11,1
Střední bez maturity	19	35,2
Střední s maturitou	17	31,5
Vyšší odborné	2	3,7
Vysokoškolské	10	18,5
Celkem	54	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedených výsledků je zřejmé, že největší počet respondentů dosáhl středního vzdělání bez maturity (tj. 35,2 %), avšak podíl respondentů se středním vzděláním s maturitou není o mnoho nižší (tj. 31,5 %).

4.5.1.2 Betlémářství

Cílem těchto otázek bylo zjistit důvody členství ve spolku betlémářů, a jak respondenti pracují se svými betlémářskými znalostmi a dovednostmi. První otázka se týkala důvodů, které vedly respondenty stát se členem spolku betlémářů. Tyto důvody zobrazuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Důvody stát se členem spolku betlémářů

	1	2	3	4	5	Celkem (škála x počet respondentů)
Vyplnění volného času	30	3	8	1	12	124
Jiný člen spolku	33	3	4	5	9	116
Touha někam patřit	41	5	3	3	2	82
Snaha o udržení tradice a rozvíjení stavění betlémů	8	0	2	6	38	282
Naučit se vyřezávat	42	1	1	1	9	96
Jiné	50	0	0	0	4	54

Zdroj: vlastní zpracování

Každou z nabízených odpovědí měli respondenti ohodnotit pomocí škály 1 (nejmenší důvod) až 5 (největší důvod). Po vynásobení hodnoty škály a počtu respondentů, kteří danou škálu zvolili, vychází, že hlavním důvodem stát se členem spolku betlémářů je snaha o udržení tradice a rozvíjení stavění betlémů. Z celkového počtu respondentů ohodnotilo 38 (tj. 70,4 %) dotazovaných betlémářů nejvyšší škálou právě důvod snaha o

udržení tradice a rozvíjení stavění betlémů. Druhým důvodem stát se členem spolku betlémářů bylo označeno vyplnění volného času a třetím jiný člen spolku.

Jiné důvody, které respondenti uváděli, byly manžel, mít přátelé, oslava narození Krista a vlastnictví betléma. Ti, co nejsou členy spolku betlémářů, ohodnotili všechny důvody škálou 1 pravděpodobně z důvodu, že nejsou členy spolku betlémářů.

Cílem druhé části okruhu betlémářství bylo zjistit, jak betlémáři pracují se svými betlémářskými znalostmi a dovednostmi. Na otázku, jak jste získali své betlémářské znalosti a dovednosti odpověděli respondenti následující, zobrazuje tabulka č. 4.

Tabulka č. 4: Získání betlémářských znalostí a dovedností

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Od předků	28	35,9
Z knih, internetu, apod.	13	16,7
Od jiných členů spolku	36	46,1
Z kurzů	1	1,3
Celkem	78	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Na danou otázku mohli respondenti zaškrtnout více odpovědí. Z celkového počtu respondentů získalo 36 dotazovaných betlémářů (tj. 46,1 %) své betlémářské znalosti a dovednosti od jiného člena spolku betlémářů. Druhým významným zdrojem betlémářských znalostí a dovedností jsou pro 28 dotazovaných betlémářů (tj. 35,9 %) předci.

Na druhou stranu byli respondenti dotazováni, komu předávají své betlémářské znalosti a dovednosti.

Tabulka č. 5: Předávání betlémářských znalostí a dovedností

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano, rodině či známým	34	43,0
Ano, ostatním betlémářům	10	12,7
Ano, ostatním lidem	27	34,2
Ne, nikdo o to nemá zájem	2	2,5
Ne, nemám o to zájem	4	5,1
Bez odpovědi	2	2,5
Celkem	79	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky mohli respondenti taktéž zaškrtnout více odpovědí. Nejvíce dotazovaných betlémářů, celkem 34 (tj. 43 %), předává své betlémářské znalosti a dovednosti své rodině či známým a 27 (tj. 34,2 %) ostatním lidem. Pouhých 6 (tj. 7,6 %) odpovědělo negativně a to, že buď nikdo nemá zájem, nebo že oni nemají zájem. Dva dotazovaní betlémáři neodpověděli vůbec.

4.5.1.3 Betlémská cesta

Třetí skupinou otázek jsou otázky týkající se vlastnictví betléma, jeho stavění a vystavování v rámci Betlémské cesty, kterou lze považovat za jednu z nejvýznamnějších aktivit betlémářů. První otázkou bylo rozdělení respondentů na vlastníci betlém a nevlastníci betlém.

Tabulka č. 6: Vlastnictví betléma

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	43	79,6
Ne	11	20,4
Celkem	54	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 6 je zřejmé, že 43 (79,6 %) dotazovaných betlémářů vlastní nějaký betlém a 11 (tj. 20,4 %) respondentů nevlastní žádný betlém. Respondenti, kteří odpověděli negativně, měli přeskočit v dotazníku až na otázku č. 18. U zbývajících respondentů se dotazník zajímal o původ betléma.

Tabulka č. 7: Původ betléma

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Většina vlastní tvorba	10	23,2
Většina zděděna po předcích	27	62,8
Většina pořízena od jiných betlémářů	6	14,0
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedené tabulky č. 7 lze vyčíst, že 27 (tj. 62,8 %) dotazovaných betlémářů má většinu svého betléma zděděna po předcích. Zde musíme zdůraznit, že se jedná o většinu.

Řada betlémářů svůj betlém zdědila a následně jej začala obohacovat o svou vlastní tvorbu, či tvorbu jiných betlémářů.

Dále se dotazník respondentů tázal, zda stavějí betlém o vánočních svátcích.

Tabulka č. 8: Stavění betléma o vánočních svátcích

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	41	95,3
Většinou ne	0	0,0
Většinou ano	2	4,7
Ne	0	0,0
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Ze získaných dat je zřejmé, že 41 (tj. 95,3 %) dotazovaných betlémářů odpovědělo jednoznačně, že staví betlém o vánočních svátcích a zbývajících 2 (tj. 4,7 %) betlémáři odpověděli, že staví většinou. Z toho vyplývá, že pokud betlémář vlastní betlém, tak jej staví o vánočních svátcích. Následně dotazník zjišťoval, zda betlémáři, kteří vlastní a staví betlém, tak zda jej také vystavují v rámci Betlémské cesty.

Tabulka č. 9: Vystavování betléma v rámci Betlémské cesty

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	24	55,8
Ne	19	44,2
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Z dotazovaných betlémářů jich 24 (tj. 55,8 %) vystavuje betlém v rámci Betlémské cesty. Zbýlých 19 (44,2 %) dotazovaných betlémářů nevystavuje v rámci Betlémské cesty. U těchto nevystavujících betlémářů byly dále zjišťovány důvody, které je nemotivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty.

Tabulka č. 10: Důvody, které nemotivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty

	1	2	3	4	5	Celkem (škála x počet respondentů)
Nemám čas	14	0	3	1	1	32
Nemám prostor	4	0	0	1	14	78
Zapůjčil jsem betlém	16	0	1	0	2	29
Nechci ukazovat betlém nikomu cizímu	17	0	2	0	1	28
Nemám rád v bytě cizí lidi	15	2	2	0	0	25
Bojím se zlodějů	14	1	4	0	0	28
Mám problém s chováním návštěvníků	16	1	1	0	1	26
Jiné	1	1	1	1	3	19

Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti opět pomocí škály 1 (nejmenší důvod) až 5 (největší důvod) měli ohodnotit jednotlivé nabízené odpovědi. Po vynásobení hodnoty škály a počtu respondentů, kteří danou škálu zvolili, jednoznačně vychází, že hlavním důvodem nevystavování betléma v rámci Betlémské cesty je absence prostoru, kde by daný betlém mohli vystavovat. Tento důvod zvolilo nejvyšší škálou 14 (tj. 73,7 %) z 19 betlémářů, kteří nevystavují betlém v rámci Betlémské cesty. Jako jiný důvod 3 nevystavující betlémáři shodně uvedli, že mají malý betlém, který podle nich není vhodný k vystavování v rámci Betlémské cesty.

Naopak důvody, které motivují dotazované betlémáře vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty, jsou zobrazeny v tabulce č. 11.

Tabulka č. 11: Důvody, které motivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty

	1	2	3	4	5	Celkem (škála x počet respondentů)
Je to pro mě zvyk	11	1	0	3	9	70
Byla by škoda neukázat ho ostatním	2	0	1	2	19	108
Je to pro mě příjemné strávení volného času	6	5	2	2	9	75
Rád/a se pochlubím svou prací	11	4	4	1	4	55
Chci udržet tradici	5	0	0	2	17	98
Rád/a komunikuji s návštěvníky	6	2	6	1	9	77

Zdroj: vlastní zpracování

I zde měli respondenti ohodnotit jednotlivé nabízené odpovědi pomocí škály 1 (nejmenší důvod) až 5 (největší důvod). Po vynásobení hodnoty škály a počtu respondentů, kteří danou škálu zvolili, je hlavním motivem to, že by byla škoda neukazovat betlém ostatním. Tento důvod ohodnotilo 19 (tj. 79,2 %) z 24 vystavujících betlémářů nejvyšší škálou. Za zmínku stojí i pomyslná druhá příčka, kdy 17 (tj. 70,8 %) vystavujících betlémářů ohodnotilo nejvyšší škálou také důvod udržení tradice.

4.5.1.4 Finanční stránka

Tato část otázek se týká financí a případných možností pronájmu či půjčení betléma. Na první otázku této části týkající se existence pokladničky u betléma odpovídali pouze dotazovaní betlémáři, kteří vystavují betlém v rámci Betlémské cesty.

Tabulka č. 12: Pokladnička u betléma

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	0	0,0
Ano, ale očekávám peníze pouze za pohledy, prospekty apod.	11	45,8
Ne	13	54,2
Celkem	24	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 12 lze jasně vyčíst, že žádný dotazovaný respondent nemá u betléma pokladničku z důvodu výtěžku. 11 (tj. 45,8 %) vystavujících betlémářů sice u betléma pokladničku má, ale pouze na peníze za pohledy, prospekty apod., které u betléma poskytuje. Možnost, že nemají u betléma pokladničku, označilo 13 (tj. 54,2 %) vystavujících betlémářů. Na tuto otázku byla navázána otázka, zda by respondenti uvítali finanční podporu za vystavování betléma v rámci Betlémské cesty, např. od spolku, obce.

Tabulka č. 13: Finanční podpora za vystavování betléma v rámci Betlémské cesty

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ne, nedělám to pro peníze	30	69,7
Ne, stačí mi peníze vybrané z pokladničky	0	0,0
Ne, i tak nebudu vystavovat	2	4,7
Ano	2	4,7
Bez odpovědi	9	20,9
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku odpovídali všichni dotazovaní betlémaři, kteří vlastní betlém. 30 (tj. 69,7 %) dotazovaných betlémařů odpovědělo, že by neuvítalo finanční podporu, protože to nedělají pro peníze. Dva dotazovaní betlémaři odpověděli, že ani finanční podpora by je nemotivovala k vystavování. Naproti tomu dva dotazovaní betlémaři by finanční podporu uvítali a shodně uvedli, že za jednu sezónu by si představovali 2 000 Kč. Jeden z nich doplnil, že by to částečně pokrylo spotřebované energie, či doplnění poškozených částí betléma.

4.5.1.5 Budoucnost

Další oblast otázek se týkala budoucnosti betléma v rámci Betlémské cesty či případného zapůjčení a prodeje. Na otázku, jak vidí budoucnost svého betléma v rámci Betlémské cesty, odpověděli respondenti následovně.

Tabulka č. 14: Budoucnost betléma v rámci Betlémské cesty

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Nevystavuji a neplánuji vystavovat	10	23,3
Nevystavuji, ale plánuji začít vystavovat	4	9,3
Plánuji vystavovat nadále, mám i své následovníky	19	44,2
Plánuji vystavovat nadále, následovníky ale nemám	5	11,6
Toto je jedna z mých posledních sezón	0	0,0
Bez odpovědi	5	11,6
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Všichni doposud vystavující betlémaři, kteří vystavují betlém v rámci Betlémské cesty, plánují nadále vystavovat. Z nichž 19 (tj. 44,2 %) má své následovníky a zbývajících 5 (tj. 11,6 %) následovníky nemá. Pozitivním se může jevit to, že 4 (tj. 9,3 %) z dotazovaných betlémářů, kteří doposud nevystavují, mají v plánu začít vystavovat.

Další otázkou dotazníku bylo, zda by zapůjčili jejich betlém jiné osobě, která by ho vystavovala v rámci Betlémské cesty.

Tabulka č. 15: Zapůjčení betléma jiné osobě

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ne, to si nedokážu vůbec představit	31	72,1
Ano, ale za nájemné	0	0,0
Ano, za jiné podmínky	4	9,3
Ano, zdarma	6	14,0
Bez odpovědi	2	4,6
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Více jak 72 %, tedy 31 dotazovaných betlémářů, si vůbec nedokáže představit, že by zapůjčila betlém jiné osobě. Dva respondenti neodpověděli. Zbýající dotazovaní betlémáři by betlém jiné osobě zapůjčili, z toho dokonce 6 (tj. 14 %) dotazovaných betlémářů zdarma a 4 (tj. 9,3 %) za určité podmínky. Jako podmínku uvedli zaručení kvality stavby betléma, zapůjčení známé osobě, zapůjčení pouze muzeu či spolku betlémářů a poslední si nebyl zcela jistý.

Další otázka se týkala prodeje betléma, pokud by respondenti již neměli podmínky pro stavění a vystavování a kdyby se kupující zaručil, že bude betlém vystavovat.

Tabulka č. 16: Prodej betléma

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano, komukoliv	2	4,7
Ano, ale pouze spolku	3	7,0
Ano, ale pouze obci	1	2,3
Ne, je to rodinné dědictví, i kdyby dědicové již nevystavovali	32	74,4
Bez odpovědi	5	11,6
Celkem	43	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Většina dotazovaných betlémářů, tedy 32 (tj. 74,4 %), by svůj betlém neprodala, protože ho považují za rodinné dědictví a to i za předpokladu, že by jejich dědicové již nevystavovali betlém v rámci Betlémské cesty. Z dotazovaných betlémářů by 6 betlém prodalo, z toho 2 (4,7 %) komukoliv, 3 (tj. 7 %) spolku a 1 (2,3 %) obcí.

4.5.1.6 Atraktivita

Otázkou bylo, zda dotazovaní betlémáři souhlasí s tím, že díky činnosti spolku betlémářů je Třešť atraktivnější místo, jak pro obyvatele, tak pro návštěvníky.

Tabulka č. 17: Třešť atraktivnější místo díky činnosti spolku betlémářů

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Plně souhlasím	35	64,8
Souhlasím	15	27,8
Nemám vyhraněný názor	3	5,6
Nesouhlasím	0	0,0
Plně nesouhlasím	1	1,8
Celkem	54	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku odpovídali již všichni respondenti a téměř 93 % z nich souhlasí s tím, že díky činnosti spolku betlémářů je Třešť atraktivnější místo.

Poslední otázka se týkala zápisu Betlémské cesty do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* (dále jen seznam) a to, zda tento zápis považují za výbornou reklamou a spolek betlémářů díky tomu může získat finanční prostředky na další činnost.

Tabulka č. 18: Zápis Betlémské cesty do seznamu je výborná reklama a spolek díky tomu může získat peníze na další činnost

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Plně souhlasím	31	57,4
Souhlasím	15	27,8
Nemám vyhraněný názor	7	13,0
Nesouhlasím	0	0,0
Plně nesouhlasím	1	1,8
Celkem	54	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Stejně jako u předchozí otázky většina respondentů (tj. 85 %) souhlasí s tím, že zápis Betlémské cesty do seznamu je výborná reklama a spolek díky tomu může získat finanční prostředky na svou činnost.

5 Zhodnocení výsledků a doporučení

V této kapitole budou zhodnoceny výsledky dotazníkového šetření v kontextu s provedenou anketou, rozhovorem s představiteli města, mým studiem dokumentů a pozorováním.

Jak bylo uvedeno betlémy a betlémářství vytváří v Třešti řadu sociokulturních aktivit. Hlavním aktérem těchto sociokulturních aktivit je spolek betlémářů. Z dotazníkového šetření vyplývá, že průměrný věk dotazovaných betlémářů je 62 let a medián věku je 71,5 let. Věk dotazovaných betlémářů je ohrožující jev, který může výrazně ovlivnit další vývoj aktivit kolem betlémů a betlémářství, či je dokonce ukončit. Předseda spolku betlémářů poskytl statistiku vývoje počtu členů spolku betlémářů a lze si všimnout vzestupné tendence počtu členů spolku betlémářů, ale je potřeba se na ní podívat kriticky. Od roku 1999 počet členů vzrostl o 20 členů a v současné době má spolek betlémářů 80 členů, avšak jak sám předseda spolku konstatoval, aktivních členů, kteří se účastní brigád a hlídají ve stálé expozici, je kolem 30. Ze jmeného seznamu lze také vypožorovat, že řada členů ani nebydlí ve městě Třešť. Dle názoru autorky se jedná pouze o tzv. „příznivce“ spolku betlémářů.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že hlavním důvodem stát se členem spolku betlémářů je snaha o udržení tradice a rozvíjení stavění betlémů. Za tradici, kterou je potřeba udržet, ji považuje i 71 % dotazovaných osob z ankety. Druhým motivem stát se členem spolku betlémářů je vyplnění volného času a třetím jiný člen spolku. Betlémářství je v podstatě kolektivní záležitostí a jen ve skupině betlémářů může přetrvat. Přestože každý betlémář tvoří zejména samostatně, tak potřebuje mít s kým své výtvoř porovnávat, učit se od druhého a do určité míry i vzájemně soutěžit. Díky tomu se může zdokonalovat a rozvíjet se ve vlastní tvorbě. To potvrzuje i dotazníkové šetření, ve kterém bylo zjištěno, že 46 % dotazovaných betlémářů získalo své betlémářské znalosti a dovednosti od jiného člena spolku betlémářů. Toto předávání znalostí a dovedností probíhá v rámci sociální sítě, která tvoří sociální kapitál. Je možné předpokládat, že je důležité motivovat další lidi, aby se stali členy spolku betlémářů, neboť zejména kolektiv je schopný udržet tradici betlémářství. Potenciál, jak motivovat další členy spolku vidím v Dřevořezání, na kterém nejen třešťští betlémáři aktivně ukazují své umění, ale je zde i prostor pro rozmluvu s návštěvníky. Více se snažit návštěvníky aktivně zapojit a také akci zatraktivnit pro mladší

generace, například co se týče doprovodného programu. Druhou možností, jak přilákat nové členy, jsou určitě oba řezbářské kroužky, kde je zúčastněným aktivně předáváno betlémářství. Řada dětí sice u vyřezávání nezůstane, ale je tu určitá naděje, že se k němu po čase vrátí. V případě dospělých je zřejmé, že se jedná o uvědomělou snahu se naučit umění řezby a rozvíjení tradice betlémářství. Řada těchto „dospělých řezbářů“ aktivně vyřezává své vlastní betlémy.

Dále bylo z dotazníku zjištěno, že téměř 63 % betlémářů má většinu svého betléma zděděného po předcích. Zároveň 36 % betlémářů získává své betlémářské znalosti a dovednosti právě od svých předků a 43 % betlémářů je předává dále své rodině či známým. Tím je tedy potvrzeno, že betlémy a betlémářství jsou předávány z generace na generaci, což zároveň potvrzuje jeden ze znaků prvků lokální kultury. To že jsou betlémy a betlémářství aktivně předávány na další generaci lze také podložit aktivitami, jako jsou řezbářské kroužky, Dřevořezání, ale i Betlémská cesta.

Ze statistik získaných od předsedy spolku betlémářů lze také vypožorovat, že počet domácností, které vystavují svůj betlém v rámci Betlémské cesty, rok od roku klesá. Pozitivně se může jevit fakt, že všichni doposud vystavující betlémáři plánují nadále vystavovat a 80 % z nich má prý i své následovníky a také, že 4 dotazovaní betlémáři, kteří nevystavují, plánují začít vystavovat. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pokud betlémář vlastní betlém, tak jej také o vánočních svátcích staví. To tedy znamená, že někteří betlémáři betlém sice staví, ale nevystavují jej v rámci Betlémské cesty. Zde se nabízí několik následujících variant řešení, které by mohli napomoci k udržení tradice Betlémské cesty. Snaha o udržení tradice stavění betlémů je i jeden z hlavních důvodů proč betlémáři vystavují své betlémy v rámci Betlémské cesty. Tím největším motivem podle téměř 80 % vystavujících betlémářů je to, že by byla škoda neukazovat betlém ostatním.

První variantou řešení a pomyslným motivem k vystavování betléma v rámci Betlémské cesty by mohla být finanční podpora od města Třešť či spolku betlémářů. Z dotazníkového průzkumu jsme se dozvěděli, že téměř 70 % dotazovaných betlémářů nevystavuje betlém pro peníze. To potvrzuje i to, že žádný z dotazovaných betlémářů nemá u betléma pokladničku z důvodu výdělku. Otázkou je, do jaké míry za to může fakt, že od počátku působení spolku betlémářů bylo rozhodnuto o zpřístupnění betlémů v rodinách zdarma. Pokud se u betléma pokladnička vyskytuje, tak pouze na peníze za pohledy, prospekty

apod. Naproti tomu dva dotazovaní betlémáři by finanční podporu uvítali a shodně uvedli, že za jednu sezónu by uvítali 2 000 Kč. Jeden z nich doplnil, že by tato částka alespoň pokryla spotřebované energie, či doplnění poškozených částí betléma. Z dotazníků lze vyčíst, že se jedná o věkově mladší betlémáře. Dalo by se z toho usuzovat, že nová generace betlémářů již nebude natolik ochotna vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty bezplatně. Betlém pravděpodobně postaví, ale pouze pro sebe, svou rodinu a nejbližší okolí. Z provedené ankety vzešlo, že téměř 94 % dotazovaných by bylo ochotno zaplatit za návštěvu betléma v rámci Betlémské cesty.

Další varianta vychází z dotazníkového šetření, kdy jako hlavní důvod nevystavování betléma v rámci Betlémské cesty nevystavující betlémáři uvedli, že nemají prostor, kde by betlém mohli pro návštěvníky vystavovat. Dříve betlémáři stavěli betlémy přímo v obytných prostorách. S příchodem velkého množství turistů a s rozšířením velikosti betlémů začala většina betlémářů stavět betlém v příhodnějších prostorách, které jsou lépe uzpůsobeny pro davy návštěvníky. Ti, co prostory nemají, tak buď stále vystavují betlémy přímo ve svých obytných prostorách, což je pro ně velmi náročné a ubývá jich, nebo nevystavují betlém a staví betlém pouze pro sebe, svou rodinu a nejbližší okolí. Pokud by tedy spolek betlémářů a případně i Město Třešť chtělo udržet tradici Betlémské cesty v takové podobě jako dnes, mohli by začít uvažovat o případné pomoci pro betlémáře, kteří nemají odpovídající prostor k vystavování betléma, v podobě finanční či materiální podpory na úpravu prostor k vystavování betléma, případně výstavbu nových prostor, kde by dotyčný betlémář mohl betlém vystavit pro návštěvníky. Samozřejmě by se dotyčný betlémář musel zaručit, že tyto prostory bude využívat zejména pro vystavování betléma, a to i po určenou dobu.

Třetí variantou by mohlo být zapůjčení betléma jiné osobě, která by byla ochotna ho vystavovat v rámci Betlémské cesty. Tuto variantu zcela nepodporují výsledky z dotazníkového šetření, kdy 72 % betlémářů si nedokáže představit, že by jejich betlém zapůjčilo jiné osobě. Zbývající betlémáři by byli ochotni betlém zapůjčit, někteří dokonce i zdarma bez podmínek. Někteří betlémáři jako podmínky uvedli například zaručení kvality stavby betléma, zapůjčení známé osobě nebo zapůjčení pouze muzeu potažmo spolku betlémářů. Z rozhovoru s představiteli města bylo zjištěno, že již takové ojedinělé případy fungují, kdy jiný betlémář zapůjčil betlém rodině, která ho každoročně vystavuje. Pak jsou zde betlémy, které jsou zapůjčeny do stále expozice betlémů v Muzeu Vysočina Jihlava –

pobočka Třešť, do stálé expozice Spolku přátel betlémů v Třešti anebo do Jindřišské věže v Praze. Je tedy možné toto zapůjčení uskutečnit i v případě dalších betlémů.

Poslední variantou je prodat betlém, pokud by již betlémář neměl podmínky pro stavění a vystavování, za předpokladu, že by se kupující zaručil, že bude betlém vystavovat. Tato varianta by se dala zcela vyloučit, neboť téměř 75 % by svůj betlém neprodalo, protože ho považují za rodinné dědictví, a to i za předpokladu, že by jejich dědicové již nevystavovali betlém v rámci Betlémské cesty. Co se však stane po smrti současného majitele betléma, když dědicové nebudou jevit o betlémářství zájem a nemají k této tradici vztah? Betlém může být na několik let uložen na půdě a zneprístupněn veřejnosti. Ojedinele se mohou také dědicové rozhodnout betlém prodat, a to i do zahraničí. Spolek betlémářů ve spolupráci s Městem Třešť se snaží těmto situacím předcházet a betlémářům zdůrazňují, že pokud mají v plánu betlém prodat, aby ho nejprve nabídli spolku betlémářů potažmo Městu Třešť, aby se zamezilo odsunu betlémů z místa jejich vzniku. Betlém může být umístěn do stálé expozice betlémů v Schumpeterově domě, nebo se mu může najít jiné příhodné místo, například, jak tomu bylo u betléma, který město koupilo a nyní ho vystavuje v rámci Betlémské cesty v Zámeckém hotelu Třešť. Podle starosty nemá Město Třešť finanční prostředky na koupi všech třešťských betlémů, ale město o betlémy stojí, takže by v případě jejich prodeje hledalo řešení. Také je prý velmi složité betlém ocenit, protože když se koupí betlém složený v krabici, tak nemá takovou hodnotu, jako když je postavený. Jeden betlém odkoupila i místní stavební firma Podzimek a synové s.r.o. Mezi dotazovanými betlémáři byly i dvě výjimky, které by betlém klidně prodali komukoliv a tři betlémáři by betlém prodali právě jen spolku či obci. Tímto způsobem by se tedy dalo „zachránit“ alespoň několik betlémů před případným skončením na půdě, či prodeji pryč z Třeště.

Jako velmi pozitivní lze hodnotit právě těsnou spolupráci spolku betlémářů s Městem Třešť, které činnost spolku betlémářů podporuje, a to jak finančně, tak materiálně. Město Třešť poskytuje spolku betlémářů výstavní prostory v Schumpeterově domě, kde neplatí nájem ani energie. Každý rok také dostává finanční podporu z grantových programů města na své pravidelné akce. V souvislosti s tím starosta města podotkl, že neví, zda by všechny aktivity spolek betlémářů sám ufinancoval, vzhledem k tomu, že spolek betlémářů funguje na dobrovolnosti a v současné době se ani nevybírají členské poplatky. Každoročně také pořádají společné setkání jako poděkování za Betlémskou cestu a zároveň je to příležitost

pro vzájemné diskuze. Místostarostka připomněla stesky příbramských betlémářů, kteří říkají, že třešťským betlémářů závidí výstavní prostory a také výbornou spolupráci s Městem Třešť. Betlémy a betlémářství pro město Třešť podle starosty představují jedinečnost, unikátnost, zviditelnění a v neposledním podporují cestovní ruch. Za negativum považuje jediné to, že kdyby betlémáři měli zájem, tak by mohli tlačit na vedení města a požadovat různé další podpory, ale to se podle něj neděje. Jediné, co momentálně betlémáři řeší je potřeba větších výstavních prostor, vzhledem k tomu, že se každoročně zvětšuje společný betlém z Dřevořezání.

Zachování tradice betlémářství záleží především na betlémářích samotných, protože žádná kultura, natož lokální kultura nevzniká direktivně shora, avšak je do určité míry ovlivňována společenskou, politickou i ekonomickou situací dané lokality. Představitelé města věří, že se Betlémská cesta udrží, ale pravděpodobně nebude betlém vystavovat tolik domácností. Ale unikátnost toho, jak se stavěly betlémy v minulosti v domácnostech, pro návštěvníky zůstane. Na otázku, zda to pro těch několik domácností nebude náročné, místostarostka odpověděla, že se situace možná vrátí do doby před 30 lety, kdy si je lidé chodili prohlížet, ale nechodili k nim davy turistů. Starosta doplnil, že záleží na propagaci, protože v současné době se Betlémská cesta hojně propaguje, neboť převládá názor, že je co propagovat.

Určitou propagandou třešťských betlémů je zápis Betlémské cesty do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky*. S tím souhlasí jak 85 % dotazovaných betlémářů, tak 87 % dotazovaných z ankety. Stejněho postoje je i místostarostka, která potvrzuje, že po zapsání do seznamu se na betlémy přijelo podívat opravdu velké množství návštěvníků, což však bylo pro betlémáře opravdu náročné. Z tohoto důvodu se představitelé města společně s betlémáři rozhodli, že již nepodniknou další kroky k tomu, aby Betlémská cesta byla zapsána také na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)*. Toto společné rozhodnutí ukazuje, že představitelé a betlémáři sdílejí stejné hodnoty a vzájemně si důvěřují, což jsou jedny ze znaků sociálního kapitálu.

Významným potenciálem pro další rozvoj aktivit lze vidět ve spolupráci s betlémářským spolkem z rakouského Hollabrunnu. Tato spolupráce ukazuje, že význam betléma nepotřebuje překlad, protože je všem srozumitelný a může překračovat i hranice země.

Díky spolupráci dochází k předávání vzájemných zkušeností a dovedností, ale i k vytváření mezinárodní sociální sítě.

6 Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl zjistit přínosy aktivit spojených s betlémy v obci Třešť z hlediska potenciálů jejího dalšího rozvoje, a to především v oblasti sociokulturní.

První část diplomové práce se zabývá teoretickými východisky, týkající se kultury, a to zejména lokální kultury, která je potenciálem rozvoje lokality. Dále zde byl přiblížen pojem lokální identita, na jejíž tvorbu má zásadní význam právě lokální kultura. Za klíčový prvek v rozvoji lokality je považován lokální aktér, který disponuje hmotným a nehmotným kapitálem. Jeho kulturní a sociální kapitál napomáhá zejména v rozvoji sociokulturní oblasti. Empirická část diplomové práce byla rozdělena na pět částí, kdy v první části bylo charakterizováno město Třešť. V druhé části byl pro pochopení problematiky betlémářství v Třešti vysvětlen původ betléma, jeho historický vývoj a specifika třešťského betléma a betlémářství. Další část popisovala činnost lokálního aktéra, kterým je Spolek přátel betlémů v Třešti. Ve čtvrté části byly na základě studie dokumentů a pozorování popsány sociokulturní přínosy betlémů a betlémářství v Třešti. A poslední část se věnovala samotnému výzkumu, který byl postaven na standardizovaném dotazníkovém šetření mezi betlémáři. Následně byl proveden semistandardizovaný rozhovor se starostou a místostarostkou města Třešť, který měl za cíl zjistit, jak a v čem vidí přínos betlémářských aktivit. Poslední fází výzkumu byla krátká anketa mezi místními obyvateli a několika návštěvníky Třeště, která zjišťovala jejich pohled na přínos betlémářských aktivit. Poslední kapitola diplomové práce se věnovala zhodnocení výsledků výzkumu a formulace doporučení pro budoucnost betlémářství v Třešti.

Z diplomové práce je patrné, že v případě třešťských betlémů a betlémářství se jedná o lokální kulturu, která je tvořena materiálními i nemateriálními prvky a je předávána z generace na generaci. Jejím nositelem jsou třešťští betlémáři, kteří se sdružují ve spolku betlémářů. Existence betlémů a betlémářství v Třešti, jakožto existence významného objektu, motivuje ke vzniku lokální identity. Spolek betlémářů je také tvůrcem kulturního života, kdy organizuje řadu aktivit, nejvýznamnějších z nich je Betlémská cesta a Dřevořezání. Činnosti spolku betlémářů napomáhají k socializaci a enkulturaci a to jak obyvatel Třeště, tak samotných členů spolku betlémářů. Spolek betlémářů je také generátorem sociálního kapitálu přispívající k socializaci a občanské angažovanosti. Betlémáři jsou vzájemně provázáni sociálními sítěmi, které jsou poměrně silné a časté.

Z provedeného výzkumu je zřejmé, že největší hrozbou pro další rozvoj aktivit spojených s betlémy v obci Třešť je vysoký věk členů spolku. Většina členů je důchodového věku a pomalu jim dochází síly na všechny aktivity. V současné době má spolek 80 členů, avšak aktivních členů, kteří se účastní brigád a vykonávají dozor ve stále expozici, je zhruba 30. Betlémářství je kolektivní záležitost a jako každé lidové umění může přetrvat jen ve skupině. Každý betlémář potřebuje mít s kým své výtvořiny porovnat a předhánět se ve své tvorbě. Potenciál, jak motivovat další členy spolku, lze spatřovat v akci Dřevořezání, kde je prostor pro konverzaci s návštěvníky a je možné jim více přiblížit betlémářství, a v řezbářských kroužcích, kde je již aktivně předáváno betlémářství. V účastnících těchto akcí je potřeba vzbudit nadšení, aby se stali členy spolku.

Na druhou stranu z výzkumu vyšlo, že většina betlémářů má svůj betlém zděděný po předcích a zároveň ho považují za rodinné dědictví, které by nikdy neprodali. Proto je důležité budovat zejména nadšení pro betlémářství u potomků těchto betlémářů, protože právě oni budou mít velký vliv na tom, jak se bude tradice dále vyvíjet, a to zejména její další udržení.

Počet domácností, které vystavují svůj betlém v rámci Betlémské cesty, ubývá. Pozitivním prvkem je, že všichni doposud vystavující betlémáři plánují nadále vystavovat a 80 % z nich má prý i své následovníky. Nabízí se několik následujících variant řešení, které by mohli napomoci k udržení tradice Betlémské cesty. První variantou je finanční podpora od města či spolku betlémářů. Avšak z výzkumu vzešlo, že betlémáři nevystavují pro peníze, ale našli se dva betlémáři, kteří by finanční pomoc uvítali. Jednalo se o generaci mladších betlémářů, proto se dá domnívat, že nová generace betlémářů již nebude chtít vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty zdarma. Tuto variantu by podpořili dotazovaní obyvatelé a návštěvníci, kteří by byli ochotni zaplatit za návštěvu betléma. Druhá varianta vychází z dotazníkového šetření, kdy jako hlavní důvod nevystavování betléma v rámci Betlémské cesty je, že nemají příhodný prostor, kde by mohli betlém postavit pro návštěvníky. Spolek betlémářů či Město Třešť by mohlo pomoci při úpravách či výstavbě vhodných prostor. Třetí variantou je zapůjčení betléma jiné osobě, která by byla ochotna betlém vystavovat, což ale nedokládají výsledky z dotazníku. Našli se ale i výjimky, kdy by betlémáři byli ochotni betlém zapůjčit. Posledním řešením je prodat betlém osobě, která se zaručí, že bude betlém vystavovat. Jak bylo uvedeno výše, většina betlémářů si nedokáže představit, že by svůj betlém prodali, protože ho považují za rodinné dědictví. Nelze však předpovídat

co se stane po smrti současného majitele betléma. A s tím souvisí předchozí tvrzení, že právě potomci budou mít velký vliv na to, jak se bude tradice dále vyvíjet a to zejména, co se týče udržení tradice Betlémské cesty. Zda budou nadále betlém stavět a vystavovat ho v rámci Betlémské cesty, nebo skončí někde uložen a zneprístupněn veřejnosti či bude prodán, a to třeba i do zahraničí. Prodeji betlémů z Třeště se snaží spolek betlémářů ve spolupráci s Městem Třešť vyvarovat a betlémářům zdůrazňují, že pokud se rozhodnou betlém prodat, ať ho nejprve nabídnou spolku betlémářů potažmo Městu Třešť.

Za velmi pozitivní lze hodnotit těsnou spolupráci spolku betlémářů a Města Třešť, které spolek podporuje jak finančně, tak materiálně. Samozřejmě jsou betlémy a betlémářství pro město Třešť velmi významné a dělají město jedinečné a unikátní a zejména podporují cestovní ruch. Významný potenciál pro další rozvoj aktivit lze spatřovat ve spolupráci s betlémářským spolkem z rakouského Hollabrunnu.

Lze předpokládat, že tradice betlémářství v Třešti nezanikne. Jen bude vykonáváno v omezené míře než doposud. Ubude spolkových aktivit a v rámci betlémské cesty bude vystavováno méně betlémů, ale betlémy v domácnostech zůstanou. Potvrzuje to i výsledek dotazníkového šetření, kde bylo zjištěno, že pokud betlémář vlastní betlém, tak jej také o vánočních svátcích staví, i když ho nevystavuje v rámci Betlémské cesty. Pravděpodobně se budou betlémy také stavět v menším rozsahu, tak aby se snáze vešly do obydlí a jejich stavba nebyla tolik časově náročná.

Betlémáři, jakožto lokální aktéři, díky uplatňování svého sociálního a kulturního kapitálu působí jako socializační a enkulturační činitel. Spolek betlémářů generuje sociální kapitál, který vytváří v Třešti specifickou konkurenční výhodu, která je považována za významný faktor lokálního a regionálního rozvoje. Betlémy a betlémářství, jako endogenní zdroj rozvoje lokality, se podílí na zvýšení kvality života obyvatel, ale i atraktivity lokality, což podněcuje identifikaci s územím a tím související participaci a angažovanost místních obyvatel.

7 Seznam použitých zdrojů

- ANSSI, Paasi. Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*, [online]. 2003, 27 (4), s. 475-485 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://phg.sagepub.com/content/27/4.toc>
- BANDARIN, Francesco, HOSAGRAHAR, Jyoti a FRANCES, Sailer Albernaz. Why development needs culture. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. [online]. 2011, 1 (1), s. 15-25 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: www.emeraldinsight.com/2044-1266.htm
- BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2011. 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- BOURDIEU, Pierre. The Forms of Capital. In: RICHARDSON, John G. *Handbook of theory and research for the sociology of education*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1986. 241 – 258 s. ISBN 0313235295.
- COLEMAN, James S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* [online]. 1988, 94, s. 95 - 120 [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2780243.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 598 s. ISBN 80-7203-124-4.
- HEŘMANOVÁ, Eva a CHROMÝ, Pavel. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Praha: ASPI, 2009. 348 s. ISBN 978-80-7357-339-3.
- HUBÁČEK, Ondřej a kol. *Lokální funkce kultury: teoreticko metodologická východiska evaluace kulturních služeb*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2015. 148 s. ISBN 978-80-7308-569-8

- HUBÁČEK, Ondřej, OPLETALOVÁ, Lenka a MATĚJŮ, Martin. *Sociokulturní adaptace malých měst: kulturní a sociální změny v lokální společnosti 1992 až 2008*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009. 133 s. ISBN 978-80-7308-281-9.
- HUBÍK, Stanislav. Globalizace a rekonstrukce komunit. *AGRIS* [online]. 2000 [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/102082/globalizace-a-rekonstrukce-komunit>
- HUDEČKOVÁ, Helena, LOŠTÁK, Michal a ŠEVČÍKOVÁ, Adéla. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2006. 190 s. ISBN 80-213-1413-3.
- JEHLE, Raimund. *Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice*. *Zemědělská ekonomika*. 1998, 444(1), 9-17 s.
- Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na léta 2016 až 2020. 2016. *Ministerstvo kultury* [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-ucinnejsi-pece-o-tradicni-lidovou-kulturu-v-ceske-republiky-na-leta-2016-az-2020-1108.html>
- KOUTSKÝ, Jaroslav (ed.). *Ekonomické a sociální trendy vývoje v Ústeckém kraji po roce 1989*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. 110 s. ISBN 978-80-7414-537-7
- KŮSOVÁ, Tereza. Volný čas a sociální kapitál: Prostorová diferenciacie spolkové aktivity v Česku. *GEOGRAFIE* [online]. 2013, 118 (4), s. 372 - 391 [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/clanky-z-geografie-20134-ke-stazeni-291/>
- MAJEROVÁ, Věra, KOSTELECKÝ, Tomáš a SÝKORA, Luděk. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada, 2011. Sociologie (Grada). 224 s. ISBN 978-80-247-4093-5

- MAJEROVÁ, Věra a MAJER, Emerich. *Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. 276 s. ISBN 978-80-213-1671-3.

- MATĚJŮ, Martin a ŽÁK, Josef. Sociokulturní potenciál a ekonomické souvislosti kultury. In: *Ekonomika a kultura: partnerství pro 21. století : sborník z mezinárodní konference o rozvoji kulturních zdrojů a kulturního kapitálu, realizované jako součást projektu "Praha - Evropské město kultury 2000" v Praze 22.-23.9.2000*. Praha: o.p.s. Praha - Evropské město kultury 2000, 2001. 175 s. ISBN 80-238-6831-4.

- PATOČKA, Jiří a HEŘMANOVÁ, Eva. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7357-347-8.

- PILEČEK, Jan. Koncept sociálního kapitálu: Pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *GEOGRAFIE* [online]. 2010, 115 (1), s. 64 - 77 [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/clanky-z-casopisu-geografie-20101-135/>

- PUTNAM, Robert D. *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1993. 247 s. ISBN 0691078890.

- ROHÁČEK, Antonín, BRÁZDA, Karel a KESSLER, Jan. *Třešťské betlémy*. Třešť: Zlatý dvůr, 1994. 70 s.

- SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. Studium (Portál). 229 s. ISBN 80-7178-929-1

- ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2008. 394 s. ISBN 978-80-246-1413-7

- TROJAN, Raul a MRÁZ, Bohumír. *Malý slovník výtvarného umění*. Vyd. 2., upr. Praha: Fortuna, 1996. 240 s. ISBN 80-7168-329-9
- VELIKÁ, Alena. *Třeštské betlémy*. Třešť: Město Třešť, 2009. 160 s. ISBN978-80-254-4234-0
- VESELÝ, Arnošt. *Teorie mnohačetných forem kapitálů*. Praha: FSV UK, 2006. Pražské sociálně vědní studie. Veřejná politika a prognostika, PPF-014. 24 s. ISSN 1801-5999
- Vše o území - Třešť (okres Jihlava). *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__588032
- ZEMÁNEK, Lukáš. *Lokální kultura v životě našeho venkova*. In: *Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha: Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta, 2003. 124-149 s. ISBN 80-86561-10-0.

8 Přílohy

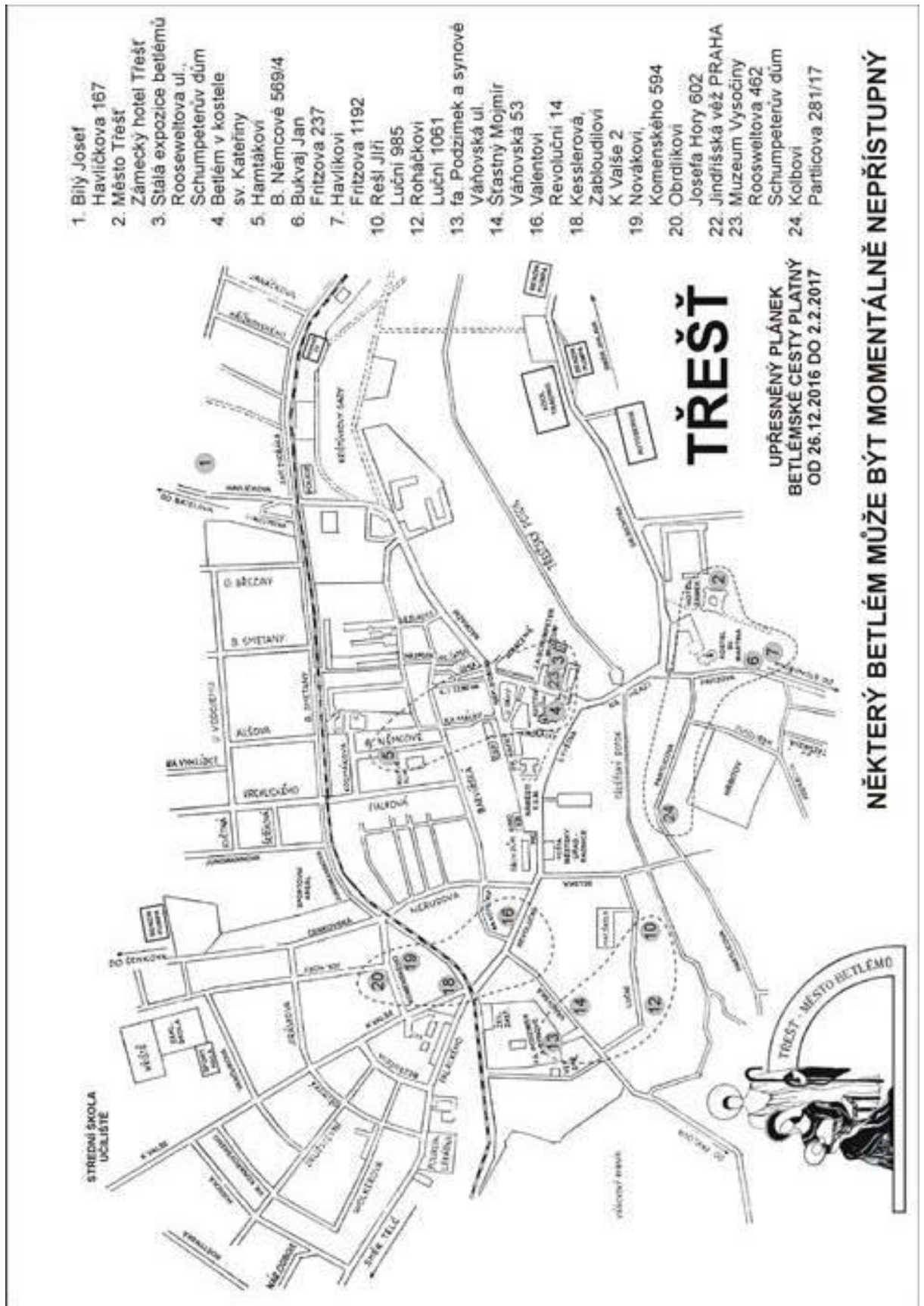
Příloha A – Mapa Betlémské cesty

Příloha B – Anketa včetně výsledků

Příloha C – Dotazník

Příloha D – Věk sledovaného souboru

Příloha A – Mapa Betlémské cesty

Příloha B – Anketa včetně výsledků

Vážená paní, Vážený pane,

chci Vás touto cestou požádat o vyplnění ankety, která bude sloužit jako podklad pro vypracování mé diplomové práce s názvem: „**Betlémy a betlémářství v Třešti jako faktor sociokulturního rozvoje obce**“. Jedná se o anonymní anketu a odpovědi v ní uvedené budou použity pouze a jen pro potřeby výše uvedené diplomové práce.

Zaškrtněte jednu odpověď, pokud není u otázky uvedeno výslovně jinak.

1. Jste obyvatel města Třešť?

☐ ano	☐ ne, jsem zde na výletě
☐ ne, jsem zde na dovolené	☐ ne, dojíždím zde za prací, školou

2. Označte tři odpovědi, které se Vám nejvíce vybaví, když se řekne „Třešť“?

☐ betlémy	☐ Třešťské divadelní jaro
☐ kostel sv. Martina	☐ Tančírna
☐ koupaliště	☐ TJ Slavoj Třešť
☐ Podzimek & synové	☐ VÝVOJ, oděvní družstvo v Třešti
☐ sluneční hodiny na náměstí	☐ zámecký hotel
☐ sportovní kluby a jejich úspěchy	☐ jiné, <i>doplňte</i>

3. Jak často navštěvujete betlémy v rámci Betlémské cesty?

☐ každý rok	☐ nepravidelně
☐ jsem tu poprvé	☐ nikdy

4. Jakou částku byste byli ochotni zaplatit za návštěvu jednoho betléma v rámci Betlémské cesty?

☐ nic	☐ maximálně 50 Kč
☐ maximálně 20 Kč	☐ více jak 50 Kč

5. Jak vnímáte tradici betlémářství v Třešti? (*můžete zaškrtnout více odpovědí*)

- nedokážu si představit vánoční svátky bez návštěvy Betlémské cesty
- nedokážu si představit léto bez Dřevořezání
- беру to za příjemné zpestření kulturního života v obci
- беру ji na vědomí, ale v Třešti jsou významnější kulturní akce
- je to tradice, kterou je potřeba udržet
- vůbec mě to nezajímá
- jiné, *doplňte*.....

6. Zápis Betlémské cesty do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* je výborná reklama a spolek díky tomu může získat peníze na další činnost.

☐ plně souhlasím	☐ nesouhlasím
☐ souhlasím	☐ plně nesouhlasím
☐ nemám vyhraněný názor	

Výsledky ankety

1. Jste obyvatel města Třešť?

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	75	68,8
Ne, jsem zde na dovolené	19	17,4
Ne, jsem zde na výletě	11	10,1
Ne, dojíždím zde za prací, školou	4	3,7
Celkem	109	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

2. Označte tři odpovědi, které se Vám nejvíce vybaví, když se řekne „Třešť“?

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Betlémy	97	89,0
kostel sv. Martina	18	16,5
Koupaliště	18	16,5
Podzimek & synové	26	23,9
sluneční hodiny na náměstí	19	17,4
sportovní kluby a jejich úspěchy	4	3,7
Třešťské divadelní jaro	33	30,3
Tančírna	40	36,7
TJ Slavoj Třešť	7	6,4
VÝVOJ, oděvní družstvo v Třešti	22	20,2
zámecký hotel	30	27,5
Osoba blízká	8	7,3

Zdroj: vlastní zpracování

3. Jak často navštěvujete betlémy v rámci Betlémské cesty?

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Každý rok	40	36,7
Jsem tu poprvé	12	11,0
Nepravidelně	44	40,4
Nikdy	13	11,9
Celkem	109	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

4. Jakou částku byste byli ochotni zaplatit za návštěvu jednoho betléma v rámci Betlémské cesty?

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Nic	7	6,4
Maximálně 20 Kč	64	58,7
Maximálně 50 Kč	25	23,0
Víc jak 50 Kč	13	11,9
Celkem	109	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

5. Jak vnímáte tradici betlémářství v Třešti?

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
nedokážu si představit vánoční svátky bez návštěvy Betlémské cesty	21	19,3
nedokážu si představit léto bez Dřevořezání	8	7,3
beru to za příjemné zpestření kulturního života v obci	35	32,1
beru ji na vědomí, ale v Třešti jsou významnější kulturní akce	14	12,8
je to tradice, kterou je potřeba udržet	77	70,6
vůbec mě to nezajímá	5	4,6

Zdroj: vlastní zpracování

6. Zápis Betlémské cesty do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky je výborná reklama a spolek díky tomu může získat peníze na další činnost.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Plně souhlasím	50	45,9
Souhlasím	45	41,3
Nemám vyhraněný názor	11	10,1
Nesouhlasím	3	2,7
Plně nesouhlasím	0	0,0
Celkem	109	100,0

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha C – Dotazník

Vážený betlémaři,

chci Vás touto cestou požádat o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro vypracování mé diplomové práce s názvem: „**Betlémy a betlémařství v Třešti jako faktor sociokulturního rozvoje obce**“. Jedná se o anonymní dotazník a odpovědi v něm uvedené budou použity pouze a jen pro potřeby výše uvedené diplomové práce.

V případě uzavřených otázek zaškrtněte jednu odpověď, pokud není u otázky uvedeno výslovně jinak. Pokud nenaleznete odpovídající odpověď, můžete napsat i svou vlastní možnost.

1. Vaše pohlaví?

muž

žena

2. Váš věk?

doplňte.....

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

základní

vyšší odborné vzdělání

střední vzdělání bez maturity

vysokoškolské vzdělání

střední vzdělání s maturitou

4. Důvody, které Vás vedly stát se členem Spolku přátel betlémů v Třešti?

Ohodnoďte všechny důvody pomocí škály 1 (nejméně) až 5 (nejvíce)

	1	2	3	4	5
Vyplnění volného času.					
Jiný člen spolku.					
Touha někam patřit.					
Snaha o udržení tradice a rozvíjení stavění betlémů.					
Naučit se vyřezávat.					
jiné, doplňte.....					

5. Jak jste získali své betlémařské znalosti a dovednosti? (můžete zaškrtnout více odpovědí)

od předků

od jiných členů spolku

z knih, internetu, apod.

z kurzů

12. Důvody, které Vás motivují vystavovat betlém v rámci Betlémské cesty?
Ohodnořte všechny důvody pomocí škály 1 (nejméně) až 5 (nejvíce)

	1	2	3	4	5
Je to pro mě zvyk.					
Byla by škoda neukázat ho ostatním.					
Je to pro mě příjemné strávení volného času.					
Rád/a se pochlubím svou prací.					
Chci udržet tuto tradici.					
Rád/a komunikuji s návštěvníky.					
jiné, <i>doplňte</i>					

13. Máte u betléma pokladničku?

- ano ne
 ano, ale očekávám peníze pouze za pohledy, prospekty apod.

14. Uvítali byste finanční podporu za vystavování betlému v rámci Betlémské cesty, např. od spolku, obce?

- ne, nedělám to pro peníze
 ne, stačí mi peníze vybrané z pokladničky
 ne, i tak nebudu vystavovat
 ano, a to ve výši (za jednu sezonu)..... (*doplňte*)

15. Jak vidíte budoucnost Vašeho betléma v rámci Betlémské cesty?

- nevystavuji a neplánuji vystavovat
 nevystavuji, ale plánuji začít vystavovat
 plánuji vystavovat nadále, mám i své následovníky
 plánuji vystavovat nadále, následovníky ale nemám
 toto je jedna z mých posledních sezón

16. Zapůjčili byste Váš betlém jiné osobě, která by byla ochotna ho vystavovat v rámci Betlémské cesty?

- ne, to si nedokážu vůbec představit ano, zdarma
 ano, ale za nájemné ve výši (*doplňte*)
 ano, za jiné podmínky (*doplňte*)

17. Prodali byste Váš betlém, pokud byste již neměl podmínky pro stavění a vystavování, kdyby se kupující zaručil, že bude betlém vystavovat?

- ano, komukoliv
- ano, ale pouze spolku
- ano, ale pouze obci
- ne, je to rodinné dědictví, i kdyby dědicové již nevystavovali

18. Díky činnosti spolku je Třešť atraktivnější místo, jak pro obyvatele, tak pro návštěvníky?

- plně souhlasím
- souhlasím
- nemám vyhraněný názor
- nesouhlasím
- plně nesouhlasím

19. Zápis Betlémské cesty do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* je výborná reklama a spolek díky tomu může získat peníze na další činnost.

- plně souhlasím
- souhlasím
- nemám vyhraněný názor
- nesouhlasím
- plně nesouhlasím

Velice Vám děkuji za Vaši spolupráci.

Bc. Adéla Novotná

Příloha D – Věk sledovaného souboru

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	21	1	1,9	1,9	1,9
	30	1	1,9	1,9	3,7
	31	1	1,9	1,9	5,6
	32	1	1,9	1,9	7,4
	39	2	3,7	3,7	11,1
	40	1	1,9	1,9	13,0
	41	1	1,9	1,9	14,8
	43	3	5,6	5,6	20,4
	44	1	1,9	1,9	22,2
	50	1	1,9	1,9	24,1
	52	2	3,7	3,7	27,8
	53	2	3,7	3,7	31,5
	56	2	3,7	3,7	35,2
	57	1	1,9	1,9	37,0
	59	1	1,9	1,9	38,9
	60	1	1,9	1,9	40,7
	65	2	3,7	3,7	44,4
	70	2	3,7	3,7	48,1
	71	1	1,9	1,9	50,0
	72	4	7,4	7,4	57,4
	73	5	9,3	9,3	66,7
	74	2	3,7	3,7	70,4
	75	2	3,7	3,7	74,1
	78	3	5,6	5,6	79,6
	79	1	1,9	1,9	81,5
	80	2	3,7	3,7	85,2
	82	4	7,4	7,4	92,6
	83	1	1,9	1,9	94,4
84	1	1,9	1,9	96,3	
85	1	1,9	1,9	98,1	
86	1	1,9	1,9	100,0	
	Total	54	100,0	100,0	